

MÓRICZ ZSIGMOND

LÉGY JÓ MINDHALÁLIG

SZINMŰ 3 FELVONÁSBAN

ATHENAEUM

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2015
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5531-19-4 (online)
MEK-14706

SZEMÉLYEK

Nyilas Misi gimn. IV. B) o. tan.

Orczy		
Gimesi		
Böszörményi		
Sándor Mihály		osztálytársai
Tök Marci		
Csicsó		
Szegedy		
Tannenbaum		

Andrási, IV. A)-beli tan.

Lisznyay úr VIII. o. szobafőnök

Nagy úr, VIII. o.

Igazgató

Valkay		
Gyéres o. főnök		
Sarkadi		tanárok
Juhász		
Bagoly		
Pedellus		

Doroghyné

Viola

Bella

Sanyika, II. o. tan.

Török bácsi

Török néni

Ilonka kisasszony

János úr

Pósalaky, öreg vak úr

Gazdasszonya

Trafikosné

Rendőrtiszt

Közrendőr

Történik 1894-ben, Debrecenben.

ELSŐ FELVONÁS.

I. KÉP.

(Nyüzsgő kollégiumi udvar. Tízperc, tizenegy és tizenkét óra közt. Őszi szép napsütés. Az épület régi, boltíves árkádjai látszanak. Felettük még sima kaszárnya ablakok. Misi a bal sarokban áll, elől. Kezében könyv s tanul.)

1. jelenet.

(Böszörményi, Tök Marci, Csicsó, Andrási, Sándor Mihály, Misi, majd Orczy, Gimesi s igen sokan más fiúk. Nagy diákok is jönnek-mennek.)

A társaság két csoportra oszlik, de nincsenek megszervezve, inkább csak felvetődik a háború gondolata. Az egyik rész azt kiabálja:

1. CSAPAT: Pugnáre.

2. CSAPAT: Belláre.

(Elég soká tart a zsivaly s egyre többen gyűlnek be s mind ezt a két jelszót kiabálja. Mindkettő azt jelenti, harcolni, csatázni.)

BÖSZÖRMÉNYI: Misi, pugnáre!

TÖK MARCI: Misi, belláre!

MISI *(nem akar velük törődni, tanul a könyvből.)*

BÖSZÖRMÉNYI *(labdával megdobja Misit, mire az egész banda, akinek csak van labdája, mind Misit dobja meg.)*

MISI *(könyökével eltakarja a fejét, úgy védekezik.)*

BÖSZÖRMÉNYI: Sózz oda neki! Sózz oda neki!

LISZNYAY ÚR *(másik nagy diákkal bejön s nézik a szilaj jelenetet.)*

BÖSZÖRMÉNYI: Jobban! Jobban neki! Az istállóját! Ne sajnáld! Csak a fejét, hogy meg ne sántuljon! *(Táncol és a hasát veri, úgy kacag.)*

MISI *(szembe fordul s farkasszemet néz az egész tömeggel.)*

ANDRÁSI *(jön):* Ne örüljeteK meg!

BÖSZÖRMÉNYI: Mi köze ide egy Á-belinek? Mit akar itt egy Á-ista?

TÖK MARCI: Jelesek összetartanak!

VASZAG FIÚ: No, gyertek jelesek! No, gyertek jelesek!

LISZNYAY ÚR: Ezek mind az én cétusomból valók! A legnagyobb csirkefogók! Jaj de vadak maguk kérem, ezt nem lehet túrni!

PEDELLUS (*csizmás, feketébe öltözött civisforma ember, jön.*): Nyilas Mihály, négybé. Nyilas Mihály, négybé.

FIÚK (*egyszerre abbahagyják a dobálást s sokan már kiabálnak*): Itt van Nyilas! Nyilas, Nyilas!

BÖSZÖRMÉNYI: Van levelem, István bácsi?

TÖK MARCI: Van valami, István bácsi?

PEDELLUS: Nyilas Mihálynak pakkja van.

MISI (*éppen a verejtékét törli a homlokáról a kabát ujjával, most bámulva odanéz.*)

MIND: Pakkot kapott, pakkot kapott! Misi pakkot kapott!

(*Misit előre tolják.*)

PEDELLUS (*kikereste a szállító levelet*): Öt píz.

MISI (*a zsebében keresgél*): Nincsen csak négy.

PEDELLUS: Öt píz.

BÖSZÖRMÉNYI: Adjunk össze egy vasat. Kinek van egy vasa?

ORCZY (*elegáns fiú, most jön be.*)

BÖSZÖRMÉNYI: Orczy, magának van píze?

ORCZY: Mire?

MISI: Hónap megadom. István bácsi, a pakkba lesz pénz. Délután megadom.

PEDELLUS: Öt píz... Gyiáknak nincs hitel... (*Elindul.*)

ORCZY: Misi, Misi! (*Egy marék aprópénzt vesz a nadrágja zsebéből s elébe tartja.*)

MISI: A pakkba biztosan lesz pénz. Édesanyám mindig szokott beletenni.

BÖSZÖRMÉNYI (*kivesz egy pénzt az Orczy tenyeréből s a Misi kezébe adja*): Nesze Misi, nesze Misi. Én adtam.

MISI (*a pénzt azonnal odaadja a pedellusnak.*)

PEDELLUS (*megolvassa a pénzt*): Lehet aláírni... Lehet a pakkot felvinni a cétusba. Nem kell itt hagyni sokáig az igazgatói irodába, mer láb alatt van.

BÖSZÖRMÉNYI (*nézi a szállító levelet*): Három és fél kiló.

MIND (*taktusra*): Három és fél kiló, - három és fél kiló, - három és fél kiló!

TÖK MARCI: Én is kapok a jövő héten.

BÖSZÖRMÉNYI: Te kapsz? Én kapok. Egész sült liba lesz benne.

MIND: Misi gyere játszani. Misi gyere játszani.

SOKAN: Misi pakkot kapott... Misi pakkot kapott... Gyere játszani...

BÖSZÖRMÉNYI: Ne bántsátok Misit, pakkot kapott.

MISI (*ezalatt olvassa a szelvényt, többen meglölik, de ő nem törődik a taszigálással, olvassa az anyja sorait.*)

EGY FIÚ (*háttul*): Kicsiny a rakás.

BÖSZÖRMÉNYI: Kicsiny a rakás, nagyobbat kíván.

MIND: Kicsiny a rakás, nagyobbat kíván!

(*A legnagyobbak lefeküsznek a földre, keresztben egymáson s a kisebbek rájuk, így valamennyien gúlába rakodnak össze.*)

MISI (*elteszi a szállító levelet a könyvébe s akkor elvisítja magát, elfeled mindent s ő is ráugrik a gúla tetejére*): Kicsiny a rakás! Kicsiny a rakás!

VALKAY TANÁR (*vastag bottal jár*): Micsoda embertelen játék ez? (*A legfelől fekvő Misire csap.*)

MISI: Mék szemtelen az? (*Hasba rúgja a tanárt.*)

VALKAY: Barbárok!... Vandálok! (*Fülönfogja Misit.*)

MISI (*amint visszanéz s meglátja Valkayt, nagyon megretten s remeg*): Tanár úr kérem...

A FIÚK MIND: Valkai, Valkai... Valkai, Valkai... (*Egy pillanat alatt szétfutnak, aztán messziről lesik az árkádok alól, mi lesz Misivel?*)

ORCZY (*kiveszi a zsebóráját s nem jár.*)

MISI: Tanár úr, én nem akartam...

VALKAY: Mit nem akartál? Nem akartál hasba rúgni? Éppen téged kereslek. (*Leporolja a hasán a ruhát s közben tartja a Misi fülét.*)

(*Csengetnek. Harangcsengővel.*)

FIÚK (*a csengetésre valamennyien elfutnak.*)

VALKAY: No, én alaposan felsülök a bizalmammal. Haszontalan köjke. Szedd rendbe magad.

MISI (*leporolja magát s begombolkozik szerényen*): Tanár úr kérem, csengettek.

VALKAY (*balra int, a két gyászruhás nőnek.*)

(*Viola és Bella jönnek.*)

VALKAY: Hát itt van a kisdíák, akit kegyeteknek komendálok.

VIOLA (*kedvesen s köszönettel hajlik meg.*)

VALKAY: A legrendesebb gyerek a kollégiumban: éppen most... bizonyította be... (*Leveri a kabátját.*) Hát kérem, Violácska, ez a legjobb tanuló a negyedik osztályban, ez a kegyetek kisöccsét kitünően ki fogja okítani... (*Szigorúan, Misihez.*) Ismered Doroghy Sándort a második ában?

MISI: Igen... azaz...

VALKAY: Elvállalod a tanítását?

MISI: Igen... azazhoggy...

VALKAY: Két forintot kapsz egy hónapra. Heti két óra. Elvállalod?

MISI: Azaz...

VALKAY: A többit beszéljétek meg.

VIOLA: Kérem szépen, tanár úr... Pardon egy pillanatra. Kérem, Valkai bácsi... elég erős lesz ez... a mi Sanyikánkhoz?

VALKAY: Hogy érti ezt, Violácska? Egy díjbirkozót akar?

VIOLA: Valkai bácsi jól ismeri a mi helyzetünket... Sanyikának nem szabad osztályt ismételn... Nem szabad... nem lehet... Lehetetlen... És én csak azt kérdelem, gondolja Valkai bácsi, hogy ez a kisfiú tud majd imponálni a mi Sanyikánknak?... fel fogja ébreszteni benne az ambíciót?

VALKAY: Legyen nyugodt, Violácska. A fiú a negyedik osztály legjobb tanulója.

VIOLA: Igen.

VALKAY: Az ambíció nem olyan dolog, amit bele lehet pofozni valakibe... Ez a gyerek mihelyt megérti a maguk rendkívüli helyzetét... sokkal jobban segítségére lesz magának, mint egy egész tanárikar... A fiú a negyedosztályban a legjobb tanuló s a nyolcadikban sem ismerek egyet sem, aki jobban segítségére tudna lenni magácskának, kitűzött célja elérésében, mint ez. S azonfelül a nagyobbak már öt és hat forintot akarnak egy hónapra...

VIOLA: Megbízom a tanár úr jóakarátában.

BELLA *(aki nem figyelte ezt a beszédet, hanem a kollégiumot s Misit nézegette)*: De igazán nem is gondoltam, hogy ilyen óriási nagy ez a kollégium. *(Fentről a kántus éneke hallatszik. Két szólamban:)*

Mint a szép híves patakra
a szarvas kívánczik...

(Látni ahogy becsukják az emeleti ablakot. Azontúl csak alig hallani a dübnyögést.)

MISI *(végtelen zavarban van, hogy egy szép lánnyal kell beszélnie. Lelkesen)*: Óriási nagy, kérem, azaz, minden oldalról házzal teleépítve, azaz, mint valami vár, csak az eget látni az udvarról.

BELLA *(nevet.)*

ORCZY *(Tannenbaummal kiles az árkádok alatt s kíváncsiak Misire s a lányra)*: Nagyon szép...

VIOLA: Szeretném, ha elegánsabb volna, társadalmilag képzettebb...

VALKAY: Ahogy gondolja, Violácska. Ha az volna, akkor tizenöt forintot kérne egy hónapra s nem Debrecenben járna iskolába, hanem egy angol kollégiumba London mellett...

VIOLA: Igen, tanár úr... Bellácska? Beszélgettek?

BELLA: Nagyon lelkes...

VIOLA: Aki tud lelkesedni, az tud lelkesíteni is, úgye tanár úr?

VALKAY: Egyelőre a latinról van szó. És ott tudni kell. És azért kell tudni, hogy aztán lelkesedhessen. Egyelőre csak azért kell lelkesedni, hogy tudjon... No de én ajánlom magam. Még dolgom van óra előtt s nem szeretek késni.

VIOLA: A legnagyobb hála kötelezett tanár úr. *(Kézfogás. Búcsúznak.)* Hát a tanár úr ajánlata alapján... *(Kezet nyújt.)* Lesz szíves?

MISI: Igen.

VIOLA: És mikor tudna eljönni hozzánk?

MISI: Mindennap délután kettőtől négyig tanítás van, kivéve szerdát és szombatot, mikor nincs és az egész délután szabad.

VALKAY: Melegen üdvözlöm az édesapát. Édesmama öméltóságának kézcsók. *(Meghajlik s el.)*

VIOLA: Köszönöm szépen, tanár úr, nagyon szépen köszönöm. *(Misihez.)* Hát akkor ma délután négykor?

MISI: Tényleg, éppen szombat van. Egy órakor vége van az órának, félkettőkor van az ebéd a konviktusban, már háromkor ott lehetek. Mivel szombat van.

VIOLA: Most sietnie kell az órára.

MISI: Nem kérem, Valkay tanár úr, fél előtt sose jön be, pedig kár, mert igen szép tárgyat tanít s ha egy tantárgy nagyon szép, azt nagyon szeretjük.

VIOLA: Mít tanít a tanár úr?

MISI: Földrajzot.

VIOLA: S maga melyik tárgyat szereti legjobban?

MISI: Én mindet. Én kérem, valamennyit.

BELLA: Édes kis fiú.

MISI: Igen.

VIOLA *(kezet nyujt)*: Hát akkor ma délután négy órakor, kedves instruktor úr... Volna szíves nevét?

MISI: Nyilas Mihály, négy bé. *(Őrült zavarba jön.)* Mert van négy Á is. *(Még jobban zavarba jön.)*

VIOLA: És ott is van egy Nyilas Mihály?

MISI: Nem kérem, az nincs több a világon, csak az édesapám, de az is Gábor... mint Bethlen Gábor!...

BELLA: Édes.

MISI: Igen... Azaz...

VIOLA: Sanyika majd megmagyarázza hol lakunk. Itt nem messze a kollégiumtól... Hajó-utca 5.

MISI: Igen.

BELLA *(kezet nyujt)*: De okvetlen.

MISI: De okvetlen. *(Kezét oda nyujtja s aztán úgy tartja s megnézi...)*

Függöny.

II. KÉP.

(Az osztály. Első padban ülnek: Orczy, Nyilas, Gimesi, K. Sánta civis gyerek. Csizmás. Az osztályban számosan vannak csizmások. A fekete táblára van akasztva Franciaországnak egy régi, de színezett nagy térképe. Hegy és vízrajzi. Nagy zsidongás, fiúk a padok tetején ülnek, áthajolnak, vitatkoznak.)

BÖSZÖRMÉNYI: Ma nem is lesz óra. Tanári konferencia van.

TÖK MARCI: Azér lesz óra!

SÁNDOR: De én nem készültem!

BÖSZÖRMÉNYI: Én se, egy szót se tudok!

TÖK MARCI: El kék svindlizni!

BÖSZÖRMÉNYI: *(felmegy a katedrúra s dióhéjat rak a tanári szék lába alá. Nevetés):* Aztán el ne áruljátok!

SÁNDOR MIHÁLY: Szolidaritás!

BÖSZÖRMÉNYI: Az öreg úgyis süket!

SZEGEDY: Nem hallja, ha ropog!

ORCZY *(magas gúnnnyal)*: Nem mi csináltuk, a tavalyi osztály. *(Utánozza Valkayt.)* Édes fiam, számár vagy, mint apád, gyere, ájj ide mellém! *(Nevetés.)* Nem való vagy tisztességes emberek közé...

BÖSZÖRMÉNYI: Van egy indítványom, halló van egy indítványom: el fogom hitetni Valkayval, hogy ma nincs is órája. *(Nagy nevetés.)* Olyan hecc lesz, ami még nem volt! De meg ne hazudtoljátok!

MISI *(bejön, a helyére ül, sietve, bújva, boldog nevetéssel.)*.

ORCZY: No mi volt?

GIMESI: Hát beszélj!

ORCZY: Mit akart Valkay?

MISI: Muszáj egy másodikost tanítani.

HANGOK: Tanítani? Tanítani! Tanítani... Nyilas tanít...

GIMESI: Kit?

MISI: Dorogi, a másodikból.

BÖSZÖRMÉNYI: Mi az? mi az? pakkot is, tanítványt is?

GIMESI: Tanítani fog.

TANNENBAUM *(zsidó, az egyetlen zsidó az osztályban)*: És mit fizetnek?

MISI: Két forintot.

HANGOK: Két forint, két forint, két forint!

TANNENBAUM: Annyiért is lehet tanítani? Két forintért?

ORCZY: Minden nap?

MISI: Csak kétszer egy héten.

SÁNDOR: Akkor elég.

TANNENBAUM: Kevés. Mi az, két forint? Most, mikor egy festék öt krajcár.

SÁNDOR: A huszas cétusban lakik egy hetedikes, az is két forintot kap heti két óráért, pedig hetedikes.

TANNENBAUM: No de ő nem két órát fog adni, hanem két egész délutánt.

SÁNDOR: De uzsonnát is fog kapni! Az a vicc!

HANGOK: Tejszínes kávét... Kuglófot... Cigarettát...

TANNENBAUM (*éppen Misi mögött ül s előre hajlik, úgy suttogja az Orczy fülébe*): És ami fő, olyan remek volt a kisebbik lány... barátom!...

Misi (*lángvörösén*): Marha.

GIMESI: Lány is van?

TANNENBAUM: Mondom remek pofa.

ORCZY: Úrilány. Hogy hijják... (*Kiált egy elegáns fiúnak.*) Szegedy. Szegedy.

SÁNDOR: Orczy, maga tanítana két forintért?

BÖSZÖRMÉNYI: Te, gyere csak... Óra után felvisszük a Nyilas pakkját a cétusba. Megvicceljük.

SÁNDOR: Jó. Jó vicc. Aztán szolidaritás.

GIMESI: És mi van a pakkba... Olyan kár, hogy a szüleim itt laknak. Én úgy szeretnék egyszer pakkot kapni... Mi van benne?

MISI: Cipőkenőcs.

GIMESI: Mü?

MISI: Van cipőkenőcs is. (*Olvassa.*) »A fekete csuporban csizmakenőcs van, apád csinálta faggyúból, kend be vele a kis csizmádat.«

GIMESI: De érdekes. Még mit ír?

MISI: Nem érdekes... »Ne nagyon dicsekedj kisfiam, nincs mivel dicsekedni.«... Te, melyik az a Dorogi?

GIMESI: Az a mamlasz?

ORCZY: Persze, Dorogi. Gyere már, Szegedi! (*Szegedy jön, de akkor bejött a tanár s ő vissza a helyére.*)

VALKAY (*bejön. Csönd lesz, kiki a helyére. Felmegy a katedrára, felakasztja a botját, rá a kalapját. Szórakozott tanár. Megmozdítja a széket s leül.*)

SÁNDOR: Észre se vette.

TÖBBEN: Észre se vette... Böszörményi felsült.

BÖSZÖRMÉNYI (*dühös*): Azt hiszi, neki van órája.

VALKAY (*előveszi az osztálykönyvet*).

GIMESI: Hány éves?

MISI: Ki?

GIMESI: A jány.

ORCZY: Olyan tizenöt-tizenhat.

GIMESI: A jó. Jó nagy.

MISI: Ne izéljetez.

GIMESI (*csiklandósan nevet*).

ORCZY: Szerelmes leszel bele.

MISI: Igazán nem szép...

BÖSZÖRMÉNYI: Nincs is órája!

VALKAY: Hán?

BÖSZÖRMÉNYI (*vakmerően feláll*): Tanár úr kérem, el tetszett téveszteni. Nem a tanár úrnak van órája, hanem a Bátor tanár úrnak. Tanár úr hallotta, hogy lárma van az osztályban és azt hitte, órája van...

VALKAY: Igen? (*Kuncogó nevetés.*) Nincs órád? Hál Istennek... (*Becsapja az osztálykönyvet, leveszi a kalapját, botját.*) Köszönöm, édes fiam. (*Feláll s elmegy.*)

ORCZY (*az osztályban kitör a legnagyobb zsidongás. Csak Misi ül megdöbbenve.*): Szegedi, Szegedi.

SZEGEDY (*odaugrik. Urifiú, de rossz tanuló, hát hátul ül*).

ORCZY: Ismered Dorogit a másodikban?

SZEGEDY: Hogyne, a turfkirály fia.

ORCZY: Ahhá. Van ott lány?

SZEGEDY: Kettő. Viola, meg Bella. Tudod ki udvarol neki? Edelényi Török. Akit két éve kicsaptak a kollégiumból.

GIMESI: Edelényi Török? Azoknál lakott Misi tavaly.

ORCZY: Miből él?

SZEGEDY: A turfkirály? Kártyázik a tizenhárom városon. Kocsisokkal.

ORCZY: Úgy lezüllött?

SZEGEDY: Tízezer holdat vert el a lóversenyen.

MISI (*semmit sem hall, mert közben tanul*).

ORCZY: Misi, (*megrázza*) Misi...

MISI: Hagyjatok békét.

GIMESI: Baráték olyan érdekes életed lesz.

MISI: Hagyjatok tanulni.

BÖSZÖRMÉNYI: Most vitatkozhatnak a jelesek. Megmentettem nekik is egy jó meleg órát.

MISI: Elég pimaszság volt.

BÖSZÖRMÉNYI: Mi?

MISI: Pimaszság.

BÖSZÖRMÉNYI: Pakkot kapott, hát henceg!

MISI: Gyalázat!

BÖSZÖRMÉNYI: Ez barátom olyan hecc, hogy még száz év múlva is emlegetni fogják. Elhitte, hogy nincs órája... A marha...

MISI: Öreg emberrel így tenni!

BÖSZÖRMÉNYI: Aki neked tanítványt adott!

ORCZY: Te, ez hecc.

BÖSZÖRMÉNYI: Protekció!

GIMESI: Pimaszság volt!

BÖSZÖRMÉNYI: Micsoda?

GIMESI: Pimaszság!

BÖSZÖRMÉNYI: No üss ide, ha mersz?

GIMESI (*odaiüt*).

BÖSZÖRMÉNYI: Még eccer, ha mersz!

GIMESI (*újra üti*).

BÖSZÖRMÉNYI (*megragadja Gimesit, kirántja a padból s dulakodnak.*)

VALKAY: Ki vót az, amék azt mondta, nincs órám?

MIND (*helyre rohannak, csönd lesz. Böszörményi a pad alá kushad.*)

VALKAY: Mék szemtelen ember vót az? (*A botjával mutat, a kalap még a fején van.*) Ott hátul... Te, te, te szemtelen, te. Gyere csak ki felelni!

BÖSZÖRMÉNYI: Én?

VALKAY: Te, te, gyere csak, gyere. (*Hátat fordít az osztálynak s felrakja a kalapját a fogasra. A botot megtartja kézben.*)

BÖSZÖRMÉNYI: El fogok ájulni, akkor vigyetek ki.

SÁNDOR: Láng, Csuka, el fog ájulni, akkor gyertek segíteni. Kivisszük.

VALKAY (*leül. Előszedi a noteszt*): Gyere csak ki, te szemtelen. Majd meglátom. Feleljünk csak!

BÖSZÖRMÉNYI: Tanár úr, olyan rosszul érzem magam.

VALKAY: Azt elhiszem, te szemtelen, hogy kötnének fel a neved napján.

SÁNDOR MIHÁLY: (*feláll, mutogat a tanárra*).

VALKAY: No mi az?

SÁNDOR: Tanár úr kérem, ki tetszik lógni a nyakkendője!

VALKAY: Köszönöm fiam, köszönöm. (*Megigazítja.*) Nahát mi volt feladva mára?

BÖSZÖRMÉNYI: Jaj tanár úr. (*Szédeleg, elájul.*) Olyan beteg vagyok...

VALKAY: Azt elhiszem.

SÁNDOR: Tanár úr kérem, kivigyük?

VALKAY *(még mindig a nyakkendőjével babrál, most veszi észre, hogy annak semmi baja):* Mit akarsz a nyakkendőmmel, te silány?... Gyere csak ki... Vigye ki két fiú, te pedig itt maradsz felelni.

(Négy fiú kirohan s felkapják Böszörményit s viszik ki. Amint mennek, Sándor Mihály alábuvik Böszörményinek s négykézláb kimászik a tanteremből.)

VALKAY: Hol van az a szemtelen ember?

FIÚK: Kiment, tanár úr.

VALKAY: Kiment? Kiment? No lássunk egy másikat a szemtelen hadból... *(Nézi a noteszát. Általános izgalom az osztályban.)* Azt akarjátok, hogy nyugdíjba menjek?... Majd egy másik fog helytállani ezért a két szemtelenért... El is mennék. De tizennégy unokám van. Azoknak még szükségük van az én fizetésemre... Ha nyugdíjba megyek, elveszítem a lakpénzt és az nagy veszteség... Nyilas Mihály...

MISI *(ijedten feláll).*

VALKAY: Gyere ki, gyere csak ki... Te is hasba rúgtál.

ORCZY *(súg)*: Bátran, Misi.

GIMESI *(súg)*: Gondolj a lányra.

MISI *(kimegy a tábla elé).*

VALKAY: No mi volt feladva mára?

MISI: Franciaország hegy- és vízrajza és geológiája.

VALKAY: S mikor ilyen gyönyörű téma van a szőnyegen, ellopják az időt... Na milyen? Milyen ez a Franciaország?

MISI: Keleten inkább hegység, nyugaton síkság.

VALKAY: Délen az a setét maszat?

MISI: A Pirenéusok. 4529 négyzetkilométer területen. 2-3000 méter magas hegyvonulat. Az Azum völgy végében a Balajtusz 3146 méter magas. Ettől keletre a Kambalesz 2950 méter. A Fach 3020 méter magas. E fölött a hatalmas Vigne Mále 3298 méter magas, a francia Pirenéusoknak ez a legmagasabb csúcsa. *(A neveket úgy ejti, ahogy itt írva vannak.)*

VALKAY: Hol lehet átmenni a Pirenéusokon?

MISI: A ronczevalleszi hágón.

VALKAY: Roncze Vallesz, Roncze Vallesz... már a neve is dalol... Nézd csak, milyen gyönyörű vidék ez. Természeti szépségekben gazdag. Nézd ez a táj milyen isteni. Látod?... Én se voltam ott, de el tudom képzelni... Itt vannak a dombos és termékeny részek. Itt a híres... na milyen fensík...

MISI: Lanne Mezán.

VALKAY: Lannmezán... lannmezán... A vizek kerékküllök módjára futnak szét... Itt az éghajlat zord és itt üde, mint a paradicsomban... Az ember csak nézi, nézi a térképet s megtelik a szíve gyönyörűséggel... Nekem szegény gimnáziumi tanárnak nem igen volt módom benne, hogy a világot bejárjam, iszen egy havi fizetésemből még a vasúti jegyet se tudnám megvenni odáig, - pedig onnan vissza is kell jönni... de a térkép mindenért kárpótol. Ezek a zöld foltok a gyönyörűséges alföldeket, ezek a sárgák és barnák a hegyvidék csodáit idézik fel a hozzáértő

szeme előtt... És mindenütt emberek élnek... Ez a nagy dolog fiam: mindenütt élnek emberek s éltek minden időkben... Évezredekkel ezelőtt... tízezer és ötvenezer évvel ezelőtt. Milyen csodálatos... Éppen itt van az a híres barlang, ahol azt az őskori temetőt találták... (*Pattogat, nem jut eszébe a neve.*)

MISI: Aurig nák.

VALKAY (*megöleli. Az osztálynak egészen hátat fordít*): Óri-nyák... óri-nyák... Még jól emlékszem. Most 1852-ben egy útkaparó lelte meg a világon a legérdekesebb őstemetkezőhelyet... Tizenhét emberi csontvázat találtak... Tizenhét ember... tizenhét élet... tizenhét regény, csak nem tudjuk elolvasni. Micsoda detektívhistóriák lehettek azok, a barlangi oroszlán, a mammut, a rinocérosz csontjai közt... Ezekkel együtt élt az ember s vajjon melyik ette meg a másikat 15, 20, 30 ezer évvel ezelőtt... Mikor is építették a piramisokat?

MISI: Négy-ötezer éve.

VALKAY: Na látod... Na hogy is hijják, itt Düsseldorf mellett azt a lelőhelyet... hányszor mondtam. Na ki tudja?... (*Ő nem emlékszik erre sem.*)

ORCZY (*feláll*): Tanár úr kérem, én Aquinkumban láttam a római ásatásokat.

VALKAY: Szamár vagy, mint apád.

ORCZY (*leül*): Végleg elromlott az órám. (*A füléhez teszi és hallgatja.*)

TÖK MARCI: Tanár úr kérem, nem tetszett még beírni a hiányzókat.

VALKAY (*int, hogy üljön le*).

MISI (*boldogan felkiált*): Neander tál...

VALKAY: Az az, az. A neándertáli emberkoponyát olyan mélységben találták, hogy kétszáz-ezer-háromszázezer évre becsülik a geológusok... Szegény ősatya háromszázezer évvel ezelőtt... (*Nevetés.*) Hol van ehhez a derék régi magyarhoz képest az egyiptomi fáraó... Itt van tegnapelőtt... (*Csengetnek.*) A történelemből semmit sem tudunk, csak az utolsó két-három ezerévről valami keveset. De hova lett az a háromszázezer év?... Mintha valakinek van háromszáz forintja s elveszíti, csak három marad a zsebében... Három forint árát tudunk az emberiség őskoráról!

FIÚK: Csengettek tanár úr, csengettek!

VALKAY: No jól van Nyilas Mihály, helyre mehetsz. Csak arra vigyázz, hogy tanár ne legyen belőled.

MISI: Az a legszebb lehet, tanár úr: tanítani.

VALKAY: Nem lehet vele pízst keresni fiam. Kvem dii ódere... akit az istenek útálnak, tanítónak teszik, azt mondja Ovidiusz.

ORCZY: Horáciusz mondta, tanár úr.

VALKAY: Názótól lopta. Minden jót Názó mond.

FIÚK: Názó, Názó, éljen Názó. (*Tapsol az osztály.*)

VALKAY: Ne tapsoljatok, buták! Egy sósperecet sem vehetek a tapsotokon. Holnapra ugyanaz lesz feladva. (*El.*)

(*A fiúk óriási felszabadult lármában törnek ki.*)

Függöny.

III. KÉP.

(A coetus. Internátusi lakószoba. Rendkívül egyszerű. Mint a régi kaszárnyák. Vaságyak, gondosan megvetve. Kis diákládák. A falon egy-két függő polc. Középen faasztal, egyenes lábú. Ugyanolyan faszékek.)

BÖSZÖRMÉNYI *(bontja a csomagot az asztalon, elvágja a spárgát):* Baráték, ojan jókat fogunk zabálni. *(A csomag kis fehér zsák, nagyon be van varrva. Nagy betűkkel van ráírva a cím.)* Ezt okosan megcsináltam... Nézd csak pogácsa... *(A pogácsa kiömlik, gurul az asztalon, a földre is gurul.)* Csak úgy pereg belőle, mint fáról a dió. *(Beleharap egybe.)* Éppen olyan jó kemény.

CSICSÓ *(kicsi, nagyon szőke, nagyon sápadt. Felvesz egy pogácsát a földről s tele tömi vele a száját):* Jó.

SÁNDOR *(jön, hozza a könyveket, nagy csomót. A Böszörményiét is ő hozza fel az osztályból):* Mi az, tik má zabáltok? Én meg potyára cipelem a te könyvedet is?

BÖSZÖRMÉNYI: Gyere egyél pogácsát. Még ilyet nem ettél, mióta a fogad kicsirázott. Aj de remek, mint a kő.

SÁNDOR *(a könyveket még le sem teszi, már belemarkol s eszik. Tele szájjal):* Én kolbászt akarok!

BÖSZÖRMÉNYI: Egyél barátom, csiszolja a fogat. Van itt minden. Szalonna, kenyér... de minek küldenek kenyeret. Nekem egy egész sült libát fognak küldeni.

SÁNDOR: Azt már két éve küldik.

BÖSZÖRMÉNYI: Én csak arra vagyok kíváncsi, mi van ebbe a fekete csuporba? *(Óvatosan leveszi a rongyot, amivel az be van kötve.)*

SÁNDOR: Jó pogácsa. Mégis csak legjobb a hazai.

BÖSZÖRMÉNYI *(megszagolja a csuprot):* Ez a jó... *(Oda tartja a Sándor orra alá.)*

SÁNDOR: Jó szaga van, jó bűdös.

BÖSZÖRMÉNYI: Ez valami finom. *(Megkóstolja.)* De még jó e. Hű de jó.

CSICSÓ: Aggyál belőle nekem is.

SÁNDOR *(kenyérre ken.)*

BÖSZÖRMÉNYI *(harap belőle):* Mutasd csak.

CSICSÓ: Aggyatok nekem is.

BÖSZÖRMÉNYI: Kevés van.

ANDRÁSI *(jön, szíjba kötött könyveit hozza.)*

BÖSZÖRMÉNYI: András gyere. Nyilasnak pakkja jött. Egyél.

ANDRÁSI: Nem vagyok éhes.

BÖSZÖRMÉNYI: Kóstold meg, milyen jó. Ebbe a fekete csuporba igazán jó van. Se nem zsír, se nem vaj, de jó.

ANDRÁSI: Nem kell.

BÖSZÖRMÉNYI: Dagadj meg. *(Eszik.)*

CSICSÓ: Adjatok nekem is.

BÖSZÖRMÉNYI: Essen ki a szemed. Te se adtál.

CSICSÓ: Akkor te se egyél.

BÖSZÖRMÉNYI: Én hoztam fel szívességből, nekem jogom van. *(Odatartja a megkent kenyerét Csicsónak.)*

CSICSÓ *(megszagolja)*: Nem kell. Büdös.

BÖSZÖRMÉNYI: Sajt is annál jobb, ha бүdös.

TÖK MARCI *(jön)*: Gazemberek, bankett van és nem is híjják az embert... *(Egy palackot kotyogtat.)*

BÖSZÖRMÉNYI: Mi az, gugyi? Hű brávó *(Odatartja a kenyerét s Tök Marci beleharap.)*

SÁNDOR *(elveszi az üveget s iszik belőle.)*

CSICSÓ: Aggyál nekem is.

BÖSZÖRMÉNYI *(felkeni a csupor tartalmát)*: E nem kell? akkor pálinka se kell!

ANDRÁSI: Haggyatok a tulajdonosnak is. *(Misi jön.)*

BÖSZÖRMÉNYI *(elzsarolja az üveget, iszik s elől dalol.)*

Ki nem tudja mi a tél,
álljon ki a kapufél
fájához ha fúj a szél,
majd megtudja mi a tél?

Te nem tudtad mi a tél,
kiálltál a kapufél
fájához hogy fújt a szél,
és megtudtad mi a tél.

Ő nem tudta mi a tél,
kiállott a kapufél
fájához hogy fújt a szél
és megtudta mi a tél.

MISI *(már a nóta elején bejött s ellene fordították a nótát s körbe vették, úgy dalolták a fülébe, hogy valamiképp az asztalon lévő roncsokat ne lássa)*: Ez az enyém?

BÖSZÖRMÉNYI *(s a diákok mind)*:

Mi nem tudtuk mi a tél,
kiálltunk a kapufél
fájához hogy fújt a szél
és megtudtuk mi a tél.

(A prepák hegedűcincogása hallatszik kívülről.)

LISZNYAY *(a szobafőnök és a másik nyolcadik gimnázista Nagy úr, jönnek)*: Mi van itt kérem? farsang?

BÖSZÖRMÉNYI *(miközben a pálinkás üveget eldugja)*: Tessék enni szobafőnökúr! Nyilas pakkot kapott. Pakkot kaptunk hazulról, szobafőnökúr!

LISZNYAY: Azért ne ordítson annyira, feljönnek a prepák.

BÖSZÖRMÉNYI: Tessék enni Nagyúr!

NAGY ÚR (*kicsit púpos*): Nem, köszönöm.

LISZNYAY: Mi az, maguk pálinkát isznak?

BÖSZÖRMÉNYI: Nem, szobafőnökúr, azt a vendégek hozták.

LISZNYAY: Minden alkalmat megragadnak, hogy cirkuszt csináljanak. Úgy viselik magukat, mint taknyos másodgimnázisták. És én kapom a megrovásokat, hogy a 19 cétus a legutolsó a tanulásban.

MISI (*olvassa a levelet, amit az édesanyja írt s a pakkban volt*): És hol a kenőcs?

CSICSÓ: Megették a csuprot. Misi, Misi, mind megették, ami a csuporban volt.

Misi: A csuporba csizmakenőcs volt.

CSICSÓ (*lelkesen újjong kárörömében*): Büdös is vót.

MISI: Itt van, édesanyám írja: »a fekete csuporban kenőcs van a csizmádra. Édesapád csinálta faggyúból...«

BÖSZÖRMÉNYI (*a gyomrára teszi a tenyerét*): Ez pakk?

MISI (*nézi a levelet*): A kezedet is kend be vele.

MIND (*Böszörményi körül ugrálnak.*)

BÖSZÖRMÉNYI (*gyomrára szorított kézzel kimegy*): Ilyen piszok pakk. (*El.*)

LISZNYAY ÚR: Tessék elrakni kinek-kinek a holmiját!

(*Kint csengetnek kis kézi csengővel.*)

MIND: Vacsora, vacsora. (*Elrohannak.*)

LISZNYAY ÚR: Lehet menni a konviktusba. (*Ő is elmegy a többiek után.*)

MISI (*levelével a kezében, ül az ágya előtt jobbra, a kis ládáján.*)

NAGY ÚR (*a fiókját rendezgeti. Nem siet a vacsorához*): Magának jó, Nyilas. Maga még gyermek, még nincs semmi gondja... Csak gyereknek lenni jó.

MISI: Nem jó, Nagy úr kérem.

NAGY ÚR: Mert megették a kenőcsét?

MISI: Hát szép volt az? Mondja Nagy úr? az szép volt? Kibontani a más pakkját. Hát szabad az, Nagy úr kérem, belenyúlni a más pakkjába?

NAGY ÚR: Rögtön utólérte őket az isten büntetése. Megették a csizmakenőcsöt.

MISI: Édesapám csinálta nekem és ők megették. A felnőttek ilyet nem tesznek. Hogy a más vagyonyjához nyúljanak.

NAGY ÚR: Azt hiszi, hogy ha ez a Böszörményi felnőtt lesz, más lesz, mint most?

MISI: Ebből is tanult. Nem igaz...? Ezt nem fogja elfelejteni.

NAGY ÚR: Nagy gyerek maga, Nyilas.

MISI: Igen. Gyerek vagyok, de már nagyon únom.

NAGY ÚR: Mit? a gyermekséget?

MISI: Azt.

NAGY ÚR: Ne siessen, Nyilas. Mit akar, már felgimnázista szeretne lenni? Jövőre az lesz.

MISI: Á, én nem szeretnék felgimnázista lenni. Éppen attól félek, hogy nekem még muszáj felgimnázistának lenni, meg egyetemistának lenni, meg mit tudom én minek kell még lenni s csak akkor lehetek ember.

NAGY ÚR: Most is ember. A kisgyerek is ember.

MISI: Á. A kisgyerek az kisgyerek. Kisgimnázista. Hiszen ha már most is ember volna mind... De nem ember, csak kisdíák. És az nagy különbség.

NAGY ÚR: Csak nem sír.

MISI: Nagy úr kérem, Nagy úr mindig jó volt hozzám.

NAGY ÚR: Nézze, Nyilas. Maga csakugyan egy komoly ember. Mondok én magának valamit... Tudja, hogy én felolvasok egy öreg, vak úrnak. Mindennap egy órát. Ezért kapok tőle, egy óra tíz krajcár. Három forintot, vagy három tizet, egy hónapra. De nekem már annyi a tanulnivalóm az érettségi előtt, - nem bírom. Én átadom magának, ha elvállalja.

MISI (*tátott szájjal hallgatja.*)

NAGY ÚR (*kapacitálva*): Az öregúr nagyon derék ember, csak rettentő pedáns, öt év alatt egy szót se szólott hozzám. Csak arra kell vigyázni, hogy be kell várni, míg az álló órája elüti az ötöt, akkor kezdeni az olvasást s mikor ütni kezdi a hatot, abba hagyni, félbe a mondatot.

MISI: Igen, de Nagy úr kérem, nekem már van egy tanítványom, akit hetenként két délután tanítanom kell.

NAGY ÚR: Attól elvállalhatja. Délután ötre mindig ott lehet.

MISI: Igen, de Nagy úr kérem: ha nekem már van egy állásom, szabad nekem még egy jövedelmet elfogadni?

NAGY ÚR (*mosolyog*): Hogy gondolja, Nyilas?... Nézze, ott van a vallástanár! Nyugdíjas lelkész: kapja a nyugdíját. Mint tanár, kapja a fizetését. A konviktusban pedig felügyelő s a konviktusi számadásokat a vallásórákon szokta megcsinálni. Ezért kapja a harmadik fizetését. Mindenki annyit keres, amennyit csak bír. Hát elvállalja?

MISI: El... De Nagy úr kérem, én csak azért vállalom el, hogy én minél többet lehessenek a felnőttek közt... Mert a felnőttek, kérem, azok mégis csak felnőttek. Azok úgy tesznek, ahogy kell. Azok nem dobálnak meg heccből, nem pofozkodnak heccből és nem bontják fel a más pakkját heccből... És nem eszik meg a más kenőcsét... Nagy úr kérem, elvállalom, mert én halálosan megúntam gyerek lenni. Én vágyom egy szebb és komolyabb világba, én a felnőttek közé vágyom.

NAGY ÚR: Nem tudod, mit kívánsz.

MISI: Tudom, Nagy úr kérem: a felnőttek már tudják, mit cselekszenek: mert ha ők sem tudnák, nem volna érdemes felnőni és helyet foglalni a világban.

NAGY ÚR: Póru jár sz, ha a jó tündér teljesíti a kívánságodat.

MISI: És csak azért vállalom el, hogy még egy jövedelemem legyen, - hiszen nem illik, hogy nekem annyi pénzem legyen, mikor eddig semmi sem volt és a többi kortársaimnak sincs, - de ha a vallástanár úrnak is három jövedelme van, akkor az biztosan jó. Hát én kérem elvállalok akár tizenkét jövedelmet is, mert akkor tizenkétszeresen jutok összekötetésbe a felnőttekkel, pedig én szakadatlanul ott akarok lenni köztük...

(Kint csengetnek a kis csengővel.)

NAGY ÚR: Már a második terítéshez csengetnek. Gyerünk enni, Nyilas... *(Magsímogatja a Misi fejét.)*

MISI: Nagy úr kérem, én nem vagyok éhes, én nem vagyok szomjas: én boldog vagyok! *(Fejét a Nagy úr vállára hajtja.)*

Függöny.

MÁSODIK FELVONÁS.

I. KÉP.

(Török néni szobája. Biedermeier bútorok s berendezkedés. Középen asztal, csipketerítővel letakarva. Az asztal mellett ül Ilonka, ettől balra nagy fotelban Török néni. Ajtó jobbra, balra.)

TÖRÖK NÉNI *(kedves, kövér öreg néni. Szeretne aludni, de a lánya folyton zavarja.)*

ILONKA KISASSZONY *(28 éves, nem sikerült élet, kicsit biccent, rosszkedvű. Valami régi nagyalakú képeslapot forgat. Vasárnap délutáni hangulat):* Nem fér a fejembe, hogy lehet valakinek ennyi szabadsága. Hisz a vasútnál a legszigorúbbak, ott nincs se vasárnap, se ünnepnap, a vonat mindig megy.

TÖRÖK NÉNI *(fel se nyitja a szemét):* Te mindig csak bántod azt a szegény öcsédet.

ILONKA KISASSZONY: És anyám mindig csak védi... A volt osztálytársai már káplánok. Fel vannak szentelve. Már papi állásokra pályáznak az ákáclobos falvakban.

TÖRÖK NÉNI *(megmozdul):* Neki is állása van, kenyere, nyugdíjképes állás.

ILONKA KISASSZONY: Míg János a kollégiumban volt, anyám valósággal bent lakott. Annyit kellett járni az igazgatóhoz, könyörögni érte.

TÖRÖK NÉNI: Á, senki sem érti meg azt a szegény gyereket. Vére van, nemes vér. Katonának kellett volna adni.

ILONKA KISASSZONY: Az igaz, ott legalább megfegyelmezték volna. Nem tették volna pénztárhoz.

TÖRÖK NÉNI *(felijed):* Tudsz valamit?

ILONKA KISASSZONY: Csak azt, hogy Jánost nem szabad pénztárhoz tenni.

TÖRÖK NÉNI: Rémlátások. *(Tovább alszik.)*

ILONKA KISASSZONY: Csak tessék védeni.

TÖRÖK NÉNI: Ki védje, ha az anyja se.

ILONKA KISASSZONY: Apa egy szobában sem tud lenni vele.

TÖRÖK NÉNI: Apátok mindig rideg volt hozzá.

ILONKA KISASSZONY: Nem rideg, csak igazságos... Csak pénztárhoz ne tették volna... Soha én a harminc forintomat nem fogom látni.

TÖRÖK NÉNI: Nem tudta.

ILONKA KISASSZONY: Mit nem tudott? Kihúzta a fiókomat, meglátta a harminc forintot és elvitte. Hogy mer ő az én fiókomba nyúlni?

TÖRÖK NÉNI: Fésűt keresett.

ILONKA KISASSZONY: És harminc forintot talált. Az neki mindegy. Nem volt fésű, hát kivette a harminc forintot. Ha pénzt lát, nem bír ellenállni. És ilyen embert tesznek pénztárhoz. Én nem szeretek jövedölni, de meg fogja még látni anyám, szörnyű bánata lesz még emiatt a...

TÖRÖK NÉNI: Hallgass már, te vészmadár.

ILONKA KISASSZONY: Na, aki mindig lányok után szalad.

TÖRÖK NÉNI: Mit csináljon, ha olyan szép fiú, hogy az egész világ szerelmes bele!

ILONKA KISASSZONY: Csakhogy azt nem lehet ám semmiből.

TÖRÖK NÉNI: Van fizetése.

ILONKA KISASSZONY: És vannak még harminc forintok itt-ott a más fiókjában... Azt én kézimunkázással kerestem, a szememet vakra dolgoztam, míg húsz és ötven krajcárokból összeraktam.

TÖRÖK NÉNI: Jaj az Isten áldjon meg, engedj már aludni. Egyszer megtévedt.

ILONKA KISASSZONY: Igen, a születése percében. Mikor a világra jött, akkor tévedt meg.

TÖRÖK NÉNI: De fáj ez nekem, hogy testvérek ennyire nem szeretik egymást.

ILONKA KISASSZONY (*nézi a lapot*): Borzasztó ez a japáni földrengés... Tele van adóssággal, fűnek-fának tartozik.

TÖRÖK NÉNI: Minek adnak neki.

ILONKA KISASSZONY (*csönd*): Tizenhétézer ember pusztult el, rettenetes... Persze a gavalléria sokba kerül!

TÖRÖK NÉNI: Mindenki szereti. (*Tovább alszik.*)

ILONKA KISASSZONY: Ki jár odaki?... (*Feláll.*) Valaki jár odaki... Nini a kisdíák.

MISI (*balról bejön, megáll az ajtóban, boldogan és büszkén. Kalapjáról lerázza a havat. Erősen le van fésülve, de a haja hátul feláll*): Keziticsókolom!

ILONKA KISASSZONY: Nézze mán anyám, milyen vendéget kaptunk. A tavalyi kosztos, Nyilas Misi. (*Minden baját elfelejti.*)

MISI (*kezet csókol, először az alvó néninek, aztán Ilonka kisasszonynak*): Keziticsókolom.

ILONKA KISASSZONY: No ez szép, ez nagyon szép, hogy már egyszer eszébe jutottunk az úrfinak. Hamar le azzal a kabáttal, mert meghűlsz.

MISI: Ne tessék haragudni, Ilonka kisasszony, (*Török nénit felrázza*) de roppant el vagyok foglalva, azért nem jöhöttem ebbe a hónapba. (*Közben leteszi nagy, ócska télikabátját s alatta kis fekete szalónruhában van. Ruha kamgarn-szővetből készült, derékban metszett szalónkabát, hátul szárnyai vannak, de nagyon komikus, falusi szabómunka s a nadrágszárak csak a cipő hegyéig érnek. Vállban szűk, a gombnál húz. Ujjai túlhosszúak.*)

ILONKA KISASSZONY (*összecsapja a két kezét*): Milyen elegáns! Nézze mán anyám, mi lett ebből a kis Nyilasból.

MISI (*röstelkedve fitogtatja magát*): Még a nyáron csináltatta édesapám, otthon a szabóval. Csinált érte egy disznóólat, egy tyúkólat, meg egy háztetőt... azaz ezt csak javította.

ILONKA KISASSZONY (*megfogja, műértő szemmel bírálja*): Ezt a gombot kijebb kell tenni. Vesd csak le, rögtön megvarrom.

MISI: De nem, Ilonka kisasszony, az nagyon jó.

ILONKA KISASSZONY (*lehúzza róla*): Ni anyám, nyakkendője is van, egész gavallér! (*Átveszi a kabátot és kihúzza a varrógép fiókját, tűt, cérnát szed elő.*)

MISI (*röstelkedve áll a kis anyakötötte szvetterben*): Télen muszáj viselni. Édesanyám kötötte. (*Megveregeti a Török néni karját.*) Zsebe is van.

ILONKA KISASSZONY: Jól is áll a. (*Nem néz oda.*) Szót is kell fogadni az édesanyának. Bár minden fiú így szót fogadna.

TÖRÖK NÉNI: Be sovány vagy. Csupa csont és bőr. Rá van száradva a bőr a csontjára.

ILONKA KISASSZONY: Inkább nagyon jól néz ki. (*Varr.*)

MISI: Bocsánatot kérek, hogy ilyen korán jöttem. A konviktusból rögtön.

ILONKA KISASSZONY: A konviktus... No mi volt az ebéd?

MISI: Az ebéd?

ILONKA KISASSZONY: No mán nem is tudod?

MISI (*hallgat, gondolkodik*).

ILONKA KISASSZONY: Jó Isten, hogy lehet azt elfelejteni. No, mi volt a vasárnapi ebéd?

MISI (*előveszi kis noteszát, mintha abba volna beírva*): Húsleves...

TÖRÖK NÉNI: No és még?

MISI: Dereje.

ILONKA KISASSZONY: Hajja anyám, ezek jól csinálják, a húsnak csak a levit adják fel.

MISI: Aha, vót hús is. Főtt hús mártással.

ILONKA KISASSZONY: Azér! Milyen mártás?

MISI (*a tenyerét nyitogatja*): Paradicsom.

ILONKA KISASSZONY: Hát persze. Azt hiszi anyám, tudnak azok valami mást kitalálni. Paradicsom mártás, vagy hagyma szósz.

TÖRÖK NÉNI (*nevet*): És jó vót?

MISI: Nagyon jó.

TÖRÖK NÉNI: Tudod is te mi a jó. Megennéd te a fűrészport is.

ILONKA KISASSZONY: És a derejébe mi vót? Persze szilvalekvár. Jó penészes szilvalekvárt bele, jó az a deákoknak!

MISI: Nem volt penészes.

ILONKA KISASSZONY: Tudod is te milyen volt. Te azt hiszed, a penész az valami cukor.

MISI: A kenyér igen, az penészes volt. Nem is penészes, dohos. Nem is dohos: penészes.

ILONKA KISASSZONY: Milyen dohosnak kellett annak lenni, hogy még ez is észrevette.

MISI: Kitűnően főznek.

TÖRÖK NÉNI: No, mit főznek jól?

ILONKA KISASSZONY: Mit szeretünk legjobban?

MISI (*újra az a kézmozdulat*): A köleskását porcukorral.

TÖRÖK NÉNI: Fúj.

ILONKA KISASSZONY: Neki ez a legjobb, nálunk meg a malac se enne meg. (*Kész a gombfelvarrás. Odadobja a kabátot.*)

MISI (*feláll, meghajlik*): Kezit csókolom.

ILONKA KISASSZONY: Hát az iskola hogy megy? Még mindig jelesek vagyunk?

MISI (*egyik karja a kabátujjában van már*): Van egy tanítványom.

TÖRÖK NÉNI (*összecsapja a kezét*): Micsoda?

ILONKA KISASSZONY (*majd elájul*): Tanítvány?... Édes Istenem... negyedikes és tanítványa van... A mi fiúknak még az érettségéhez is instrktor kellett...

TÖRÖK NÉNI (*egyszerre ideges lesz*): Ilonka... (*Nyájasan*) No és mit fizetnek?

MISI: Két forintot.

ILONKA KISASSZONY (*meg vannak nyugodva*): Két forint is pénz.

TÖRÖK NÉNI (*helyeslőleg dűnnyög*).

ILONKA KISASSZONY: Öröm az édesapának, ha ilyen gyerekei vannak. Az ilyen gyereket aztán szereti az apja. Ó, ó, te kis béka te: már nem is merem tegezni.

TÖRÖK BÁCSI (*belép. Taplószínű házikabát, ócska gyöngysapka, hosszúszerű csibuk. A csibukot sohase fogják meg kézzel. Csak a szárát*).

ILONKA KISASSZONY: Hallja apa, nevelő! Tanítványa van!

TÖRÖK BÁCSI (*szünet után*): Nagyon derék... legalább átismétled vele a latint. (*Leül az asztal mellett a jobboldali nagy székbe.*)

MISI (*a bácsi belépésekor felállott s szóval meghajlással köszöntötte s várta a kézfogást*).

ILONKA KISASSZONY: Két forintot fizetnek neki!... Másnak ilyen gyereke van! A mienk pedig két forintot egy életben sem fog hazahozni.

TÖRÖK NÉNI (*felröffen*): Ezek ezt hozzák hazulról... Nagy erő az a paraszt erőszak... Ezeké a jövő, ezek bírnak dolgozni.

MISI (*megfeszíti a karizmaít s leül, mint aki megmutatja, hogy igenis ő bír dolgozni*).

ILONKA KISASSZONY: Bizony, apád a fejszét forgatja, anyád a varrógépet. De mi csak itt ülünk a nagy nemességgel. Edelényi Török. Sokra megyünk avval az edelényivel. Egy fillért se örököltünk, csak a titulus, meg a nagyzolás...

TÖRÖK BÁCSI: Valahára belátjátok.

MISI (*hosszú csönd után*): Már nemsokára el kell mennem, mert kivételesen ma vasárnap is van tanítás. A holt napi dolgozat miatt önként felajánlottam... Azután pedig megyek mindennap felolvasni egy öreg vak úrnak.

ILONKA KISASSZONY (*mintha a villám csapott volna le mellette*): Felolvasó is vagy?

MISI: Tíz krajcár egy óra.

ILONKA KISASSZONY: Elájulok. Öt forint egy hónapban.

TÖRÖK NÉNI (*kis csönd után*): Örülsz neki?

MISI: Igen, Török néni kérem, mer így legalább már egy hónap óta a felnőttek közt élek. És az nagyon jó, mert a felnőttek komolyan veszik a dolgokat és becsületesek és pedánsak. Pósalaky úr is, tetszik tudni, a vak úr, akinél felolvasó vagyok, olyan pedáns. Kérem, egy pillanattal sem szabad hamarabb kezdeni a felolvasást, csak mikor az óra elüti az ötöt. S amint a hatot üti, már int, hogy hagyjuk, hagyjuk... Nem megható?

TÖRÖK NÉNI: És fizet?

MISI: Hogyne... Elsején pontosan ki volt készítve az asztalon a három forint és tíz krajcár... október harmincegy napos lévén.

ILONKA KISASSZONY: Szóval öt pengőforint van a zsebedben.

MISI: Nem, Ilonka kisasszony. A tanítványomnál még nem kaptam meg, de az is mindennap esedékes.

TÖRÖK NÉNI: No, ha megkapod, vehetsz rajta két darab választott malacot, felibe akárki kihízlalja. Küldhetsz apádnak karácsonyra olyan sonkákat, hogy tavaszig elragódhatnak rajta.

MISI: Küldtem egy forintot.

ILONKA KISASSZONY: Ne őrijs meg!

MISI: Az úgy volt, Ilonka kisasszony, hogy a sok dolgom miatt, mert tanulni is, tanítani is, felolvasni is: szóval elhanyagoltam a levélírást és édesapám azt hitte, nincs pénzem bélyegre és küldött egy forintot. Én pedig éppen akkor kaptam meg a vaktól a pénzt és hozzátettem az édesapám forintjához még egyet és kettőt küldtem vissza. »Síríg szerető fia, Misi.«

ILONKA KISASSZONY (*mintha a földrengést várta volna végig*): Hallja anyám, hallja. Hát nem kell meghalni ilyenkor, hogy mindenkinek ilyen fia van, csak éppen...

TÖRÖK BÁCSI: Anya... Aggyál négy krajcárt. Misi elszalad, hoz egy pokli dohányt.

TÖRÖK NÉNI: Nincs.

TÖRÖK BÁCSI (*nagy szünet*): Hát... ha nincs, nincs...

MISI (*csönd után*): Ezt a kalapot is vettem... (*Sorra mutogatja.*) Téli kalap... Török bácsi, téli kalap...

(*János úr belép.*)

JÁNOS ÚR (*jobbról jön*).

MISI (*Török néninek is megmutatja*): Téli kalap.

TÖRÖK NÉNI: No lám. Egyszer csak teszel a kollégiumban egy százforintos alapítványt.

MISI (*nevet*): Majd ha nyerek a lutrin.

(*Mind megdöbbennek. János felragyog.*)

MISI (*meglátja Jánost és meghajlik feléje*).

JÁNOS ÚR: Lutri????

ILONKA KISASSZONY: Lutri!!... No még csak az van hátra... Mán ez is lutriz. Van egy kis pénze, már lutrira költi. Már te se vagy tisztességes ember!

MISI: Nem én...

JÁNOS ÚR (*túlkiabálja*): Dehogynem, kedvesem, inkább ez az okos beszéd. Manapság úgysem lehet munkából megélni.

MISI: Nem én lutrizok! Török néni kérem! hanem Pósalaky úr... Teccik tudni, ez nagyon érdekes, hogy öt év óta akkor szólalt meg először, mikor megmondta, hogy valami furcsát álmódott, a gazdasszonya meg megfejtette és ideadott nekem egy forintot, hogy tegyem meg. Ha nyerünk, azt mondja, a fele az enyém.

JÁNOS ÚR: Egy forintot!...

ILONKA KISASSZONY: És megtetted?

JÁNOS ÚR: Egy forint, nem is tréfa!

MISI: Igen. Megtettem. A brünnin.

JÁNOS ÚR: Mért éppen a brünnin?

MISI: Nagyon megtetszett: Brünn... ahhoz volt bizalmam: 22, 32, 45, 73, 85.

JÁNOS ÚR: Anyám, egy forint az már pénzt ér! Ha két szám kijön, ad százszoros pénzt, ha három jön ki, ezerszerest. Ha négy tízezerszerest.

MISI: És ha mind az öt?

JÁNOS ÚR: A még nem jött ki soha, mióta világ a világ.

TÖRÖK BÁCSI: Mék az a Pósalaky? Amék a városnál volt tanácsnok?

MISI: Igen. Most vak.

TÖRÖK BÁCSI (*feláll s hogy a fiával ne kelljen összeütközni séta közben, elmegy jobbra*): Vén számár. (El.)

MISI (*meggyőződéssel*): Pósalaky úr nagyon korrekt ember.

JÁNOS ÚR: Dehogya is számár, inkább okos ember!

TÖRÖK NÉNI: Hiszen ha a szerencsét kormányozni lehetne, ügye fiam.

JÁNOS ÚR: Szűz kéz, szűz kéz... Biztosan nyerni fog!... S megvan a reskontó? Mutasd csak.

MISI (*nadrágzsebében keresi a tárcáját*).

ILONKA KISASSZONY: És kinél tanítasz?

MISI: Doroghy.

ILONKA KISASSZONY: Doroghy?... csak nem a turfkirály?

MISI: Nem király. Inkább nem valami gazdagok.

TÖRÖK NÉNI: Azért nem kaptad hát meg elsején a fizetést.

JÁNOS ÚR: Te vagy a kis Sanyi nevelője?

MISI: Én.

ILONKA KISASSZONY: Ismered őket?

JÁNOS ÚR: No, nem.

ILONKA KISASSZONY: Nincs ott a háznál valami szép kisasszony?

MISI: Bella kisasszony!

ILONKA KISASSZONY: Ha lány van, ő már ismeri.

JÁNOS ÚR: A turfkirályt senki sem ismeri, csak én, de ha nem ismerném, a kedvedért meg fogom ismerni. A legrövidebb idő alatt.

ILONKA KISASSZONY: Ebben nem kételkedem.

JÁNOS ÚR: Kívánságod teljesülni fog.

ILONKA KISASSZONY: Bárcsak más kívánságom teljesülne!

JÁNOS ÚR: Az angyaloknak minden kívánsága teljesül.

ILONKA KISASSZONY (*kitör*): Harminc forint ára nem teljesül.

JÁNOS ÚR (*felháborodással*): Ilonka kérlek, ez köztünk el van intézve. Szavadat adtad, hogy többet nem említed. (*Kiragadja Misi kezéből a bugyellárist, kiveszi belőle a reskontót s jobbra megy. Az asztalról felveszi az ujságot.*) No már meg is volt a húzás... (*összehasonlítja a reskontó számait az ujságban a hirdetéssel.*)

ILONKA KISASSZONY: S aztán mit csinálsz a nyereséggel? Haza küldöd, vagy eldorbézolod. Mert ha az egészet megküldöd az édesapádnak, nem mondom...

TÖRÖK NÉNI: A gyerek keresete a szüleit illeti, az tény. A szülők azért tartják el a gyermeket, hogy aztán visszakapják tőle, amit lehet.

ILONKA KISASSZONY: De ha egy fél krajcárt is illetlen dologra költesz!

JÁNOS ÚR (*felkiált, felismeri, hogy a reskontó nyert*).

ILONKA KISASSZONY (*tüntetően oda sem ügyel, folytatja*): Az Isten úgy megver, hogy holtod napjáig csavargó lesz belőled.

JÁNOS ÚR (*a reskontót a mellénye felső zsebébe gyűri, a lapot nézi*): Hát ez tévedés pajtás... a brünni húzás a jövő héten lesz... (*Nagyot fúj s Ilonkához*): Nem úgy van az, ahogy az öreg kisasszonyok gondolják... Anyám... (*Visszamegy balra, odaadja Misinek a bugyellárist s nézi, hogy a fiú elteszi-e, aztán látva, hogy Misi a nadrágzsebébe csúsztatja, megnyugodva*): Anyám, aggyik csak egy forintot, kimegyek Sarkadra.

ILONKA KISASSZONY (*felszisszen*).

JÁNOS ÚR (*átveszi a forintot, amit az anyja elég nehezen ad oda s elsiklik balra, ki az utcára. A kabátját csak úgy vállára veszi a kalapját a szemébe húzza. El.*)

MISI (*hosszú csönd után*): És ne tessék hinni, Török néni, hogy én valaha is egy krajcárt is helytelen célra fordítanék. Én csak szent dolgokra költeném, ha nekem pénzem volna... Ha nekem valamiképpen módomban lenne, én csak iskolákat építenék, meg kórházakat és megszüntetném a szegénységet. Mert én úgy gondolom, ez a három baj van: a tudatlanság, a betegség és a szegénység, ettől kell megmenteni az emberiséget...

ILONKA KISASSZONY (*nézi a lapját*): Tizenhétezer embert vitt el a japáni földrengés... oda kellett volna menni valakinek, nem Sarkadra...

TÖRÖK NÉNI: De engesztelhetetlen vagy...

ILONKA KISASSZONY: Most is kicsalt anyám zsebéből egy forintot.

TÖRÖK NÉNI: De fáj ez nekem, hogy testvérek ennyire nem szeretik egymást.

ILONKA KISASSZONY: Ki mondja meg egy tolvajnak az igazat, ha nem a testvére.

TÖRÖK NÉNI: Ha még egy szót szólasz, mingyárt szétrobbanok.

MISI: Úgy szeretek felnőttek közt lenni. Az ember belelát az élet mélységeibe... De most már szaladnom kell, mert elkések a tanításról. (*Veszi fel a télikabátját.*) Én nagyon szeretek tanítani s dolgozni, Török néni kérem... Kezit, csókolom, kezit csókolom. (*El.*)

II. KÉP.

(Doroghyék lakása. A régi nagyúri élet nyomait mutatják az egyes bútordarabok, de közben egészen egyszerű parasztholmik is vannak. Egyik szék aranyozott s töröttlábú, a másik barna faszék. A finom ovális asztal egyik lába léccel van pótolva. A szekrény egyik lába hiányzik, alatta téglá van. Hátul két kis ablak. Jobbról balról parasztajtó.)

MISI *(az asztal mellett ül belől, Sanyika jobbról. Gyorsan, kicsit türelmetlenül)*: Discar, discaris, discatur, discamur, discamini, discantur. Hisz ezt maga nagyon jól tudta már. Hogy képezzük a disco ige perfectumát? reduplikációval, azaz kettőzéssel, tehát?...

SANYI: Dis cici.

MISI: Didi ci.

SANYI: Ilyen marha nyelv.

MISI *(határozottan)*: A latin nyelv nagyon szép nyelv. Elmeképző. Aki latinul tud, mindent tud, azaz... a latin az életben is nagyon fontos.

SANYI: Az is latinul van, hogy ambó?

MISI: Kettő, mindakettő, azt jelenti.

SANYI: És ternó?

MISI: Három, hármas, háromszoros.

SANYI: Kvaternó, kvinternó, tegnap megvolt a húzás.

DOROGHYNÉ *(jön balról s átmege a szobán)*: Tanulnak, drágaságom, tanulnak?

SANYI: Igen mutikám, jól van?

MISI *(feláll s újra leül)*.

DOROGHYNÉ: Milyen helyes ez a szorgalom. *(Megsimítja a Sanyika fejét.)* Nem látta kedvesem a második kötetet? *(Egy angolnyelvű Tauchnitz van a kezében.)*

SANYI: Biztosan Bella elhánnya, mutikám.

DOROGHYNÉ: Nem, Bella nem tudja, ő bent van nálam. Talán Viola. *(El jobbra.)*

MISI: Nézze, Sanyika, addig nem mehetünk át a sintaxisra, míg a konjugációval sincs tisztában. S egyáltalán Gyéres tanár úr folyton a kivételeket nyaggatja.

SANYIKA: De élheterlen maga, Nyilas. Ha nekem reskontóm volna, már régen fel is vettem volna a pénzt.

MISI: Micsoda pénzt?

SANYIKA: Ugyan ne tettesse magát, az egész kollégium tudja, hogy egy forintot kapott a vaktól és megtette a lutriba és a nyereség fele a magáé. Kiváncsi vagyok, hány szám jött ki. Már én megnéztem délben a táblát. Már a multheti számokat bevették, új számok vannak kitéve.

MISI: Én azt hittem... *(Visszaemlékszik János úrra és arra a helyre néz, ahol ez állott, mikor azt mondta, hogy)* »a brünni húzása csak a jövő héten lesz«...

SANYIKA *(hangosan nevet, beleszúrja a zsebkését az asztal lapjába s brúgatni kezdi)*.

BELLA (*kijön a baloldali ajtón. Könyv van a kezében, leül az asztal mellett, s olvas is, de inkább figyeli a tanítást*).

SANYI (*elhallgat s laposakat néz Bellára*).

MISI (*zavarba jön, izgatott lesz. Idegesen, hadarva tanítani kezd*): Mégegyszer foglaljuk össze Sanyika kérem: a latinban minden igének három töve van, a prézensz tő, a perfectum tő és a szupinum tő. A prézensz tőt úgy nyerjük, hogy az aktívum infinitivusból elhagyjuk a *re* végzetet, például *amāre...* tő: *ama...* A perfectum tőt úgy nyerjük, hogy a prézensz tőhöz hozzá tesszük a *vi* végzetet... *Amāvī...* A szupinum tövet pedig úgy, hogy hozzá tesszük a *tum szum* képzőt... tehát az *amāre* prézensz töve?

SANYI: Ama.

MISI: Helyes. Perfectum tő?

SANYI: Ama.

MISI: - *vi...* *amāvī...* Igen. Szupinum tő?

SANYI: Nincs.

Misi,: Hogy hogy nincs?

SANYI: Rendszerint nincs, például diszkó.

MISI: Rendszerint van... A diszkó éppen kivétel... Na... hogy képezzük a szupinum tőt, minek a hozzáadásával?... a *tum szum* hozzáadásával... *á- má- tum...* Igen?

SANYI (*berregteti a kést*): Igen.

MISI: Tehát hogy képezzük?

SANYI: Szabályszerint.

BELLA: Nahát, ennél a Sanyinál szemtelenebb és butább kölyköt még nem láttam.

SANYI: Te csak fogd be a szád. Mit értesz te ehhez.

BELLA: Meg kell bolondulni vele. No, én nem tanítanám. Dehogy volna nekem türelmem hozzá. Semmit se tud.

MISI (*feláll*): Bella kisasszony kérem, ezt az elsőbe kellett volna megtanulni, előbb most pótolni kell neki az elsőt. (*Leül.*)

BELLA: Pótolni kell neki az elemi. Nahát én nem tudnék tanítani az biztos. Én egy ilyen butát megölnék.

SANYI: De japán legyezőt venni tudsz, úgye?

BELLA: Semmi közöd hozzá. Én soha bele nem néztem a könyvbe, mégis mindent tudtam a Dóciba.

MISI: Mibe?

BELLA: Maga nem tudja mi a Dóci?... te meg mit röhögsz? Szégyeld magad, ezt bezzeg tudja... Majd maga is megtanulja egy pár esztendő múlva, hogy mi a Dóci-féle felső lányiskola. No deklináljunk, deklináljunk.

SANYI: Köprá, köpré, köprám, köprád... (*Ráköp*).

BELLA: Fúj, disznó, szégyeld magad, majd megmondalak apának.

SANYI: Majd megmondalak én, mennyit kokettálsz a Török úrral.

BELLA: Erre nem buta a kis szemtelen.

SANYI: Most is itt sétál az utcán. Minden percben benéz, alig várja, hogy vége legyen az órának.

BELLA: No még csak az van hátra, hogy a pockok is kritizáljanak.

SANYI: Úgyse adnak hozzá egy ilyen senkihez, akit kicsaptak a Kollégiumból.

BELLA: Te gyalázatos, így kell velem beszélni?

VIOLA (*jön az anyjával. Haragosan néz Bellára, amiért zavarja a tanítást. Sietve bekíséri anyját balra*): Ott van mamáskám a könyv a szekrényen, s ez a Bella nem találta meg... Tessék csak, drágaságom... (*Átmegy vele s benyit balra.*) Ott van ott, ahogy mondtam, tessék csak olvasni, tessék, drágám...

DOROGHYNÉ: Látod gyermekem, milyen szórakozott vagyok. (*El.*)

VIOLA: Te mért vagy itt?

SANYI: Nem hagynak tanulni. Minek kell nekik idejönni, mikor tanulás van.

VIOLA: Légy szíves eredj be kérlek, elég szerencsétlenség, hogy csupán ez a két kis szobánk van.

SANYI: Mindig belebeszél a tanulásba.

BELLA: Ó, a hazugkirály.

MISI (*feláll*): Kérem szépen, Viola kisasszony, még sose szólt bele a Bella kisasszony.

SANYI: Most is.

VIOLA: Nem kell olyan érzékenynek lenni, Sanyikám. Te csak tanulj, hogy jó legyen a bizonyítványka.

SANYI: Ha nem hagynak.

VIOLA: Dehogy nem hagynak, dehogy nem hagynak, szeretném én azt látni, hogy valaki téged ne hagyjon tanulni.

BELLA: Szemtelen kölyök, még hogy én nem hagyom tanulni.

SANYI: Szemtelen vagy te.

BELLA: Éppen megesett a szívem, hogy kell, de hogy kell vele kínlódni! Még azt se tudja, amit az elemiben kellett volna tudni.

VIOLA: Avval nem fogja jobban tudni, ha valaki mérgesíti.

SANYI: Mindig belebeszél.

VIOLA: Majd megkérjük Bellát, hogy többet ne jöjjön a szobába, ha tanultok. Úgy-e kedves Nyilas.

Misi (*feláll*): De igazán nem zavar. (*Leül.*)

BELLA: Felőlem tanulhat, ha akar, de az a baj, hogy nem akar.

VIOLA: Csak hagyjuk, ebben magának is része van. Ha annakidején egy kicsit foglalkozott volna vele, akkor most másképp nézne ki a gyerek.

BELLA: Inkább felakasztom magam. Lehet is evvel foglalkozni.

VIOLA: Lehet is!... kell is!!...

VALKAY (*jobbról jön. Télikabátban, bottal, kis papír csomaggal*): Szervusztok gyerekek. No mi ujság kedveskéim, mi ujság?

MISI (*nagy tisztelettel feláll s meghajlik.*)

VIOLA: Jóestét kedves tanár úr, jó estét.

VALKAY: Jóestét kedvesem. (*Középre jön s a kézfogásnál a kis csomagot átadja.*)

SANYI: Cukor!

MISI (*megbotránkozva vissza akarja tartani.*)

VIOLA: Nahát ez igazán kedves, nagyon kedves, nagyon szépen köszönjük tanár úr, de hogy jut eszébe.

SANYI (*elkapja a kezéből s bontja a papírt*): Füge!

MISI (*kétségbe van esve*): De Sanyika.

SANYI (*visszaül a helyére*): Valkay bácsi mindig hoz valamit.

MISI: Nem illik.

SANYIKA: Úgyis nekem adják. Vannak olyan udvariasak.

VIOLA (*gyönyörködik az öccsében, aztán megsímogatja Valkay karját*): De minek is, tanár úr.

VALKAY: Saját magam miatt, Violácska. Rettenetesen szerettem gyerek koromban a cukrot, fügét. Akkor nem lehetett, most meg már nem lehet, mind a fogamba mászik...

SANYI (*megkínálja Misit, aki nem fogadja el*).

VALKAY: Egyétek csak, egyétek meg.

MISI (*feláll*): Köszönöm, nem vagyok éhes, most jövök Török néniéktől, uzsonnáról... azaz ott se ettem, de már ott se voltam éhes...

VIOLA: Török?

MISI: Igen, edelényi Törökék, ott voltam tavaly kosztos...

VIOLA: Úgy... majd erről beszélünk, jó?

VALKAY: Apuska itthon van? Violácska?

VIOLA (*elhalkul*): Alszik. (*Leül és sír.*)

VALKAY: Majd felköltjük. Mit csinál éccaka, ha már nappal alszik?... Mi az kedvesem, csak nem sír?

VIOLA: Nem Valkay bácsi, semmi, semmi.

MISI (*túlzottan diszkrét*): Gyerünk Sanyika tanulni.

SANYI (*eszi a fügét*): Most dolgom van.

VALKAY: No, hogy halad az ipse?

MISI (*szolgálatkész zavarral hallgat*).

VIOLA: Hát igen, ez a baj.

MISI (*feláll*): Nagyon jól fogunk haladni, ha sikerül pótolni a rendhagyókat. (*Leül.*) Na, jöjjön, pótolni.

BELLA: Rendhagyókat!

VIOLA (*Bella felé*): Ezt nem akarja megérteni senki.

VALKAY: Én megértem kedvesem, csak pakolja ki, ami a szívében van... Nem akar tanulni?

MISI (*most jobban felegyenesedik, mint előbb*): De igen tanár úr... szeret... azaz szeret-ne...

VALKAY: Majd ráncba szedjük... (*Int Misinek, mint az iskolában, hogy üljön le.*) Csak maga ne búsuljon.

VIOLA: Ha mindenki olyan volna, mint Valkay bácsi... de már oly régen zuhantunk le a szegénységbe, hogy a gyermekek már belefásultak... már nem is emlékeznek másra, csak a nélkülözésre... nem csoda, Sanyika három éves volt, Bellácska hét, mikor a kastélyból eljöttünk... pedig így el kell pusztulni...

VALKAY: A szegénység nem szégyen, fiam. Meg kell fogni a dolog végét.

VIOLA: Még mit csináljak, tanár úr. Tíz kilókat cipelek haza a piacról.

VALKAY: De meg is lehet elégedve kedvesem. Felneveli a gyerekeket.

VIOLA: A számtól vonom el a falatot, csak ő haladjon.

VALKAY: Hallod, fiam?

MISI (*az egészet magára veszi*): Igen. (*Feláll, leül.*)

VALKAY: No majd megjön az esze és akkor tanul, mert esze, az van a huncutnak (*Kiveszi a bicskát az asztalból, bekattantja s leteszi*), csak eljártssza az időt. Ne féljen Violácska, olyan pap lesz még ebből...

VIOLA: Pap? Nekem ne legyen pap.

VALKAY: Hát fiskális.

VIOLA: Nem kell neki se papnak, se ügyvédnek lennie.

VALKAY: Miért? Visszapereli az apuska tizenkétezer holdját. (*Misi nagy szemeket mereszt.*)

VIOLA: Elég nekem, ha megérem, hogy beiratkozik a jogra és felveszi a frakkot...

VALKAY: Azt fel fogja venni. Abba nem lesz hiba.

VIOLA: Amint azt felveszi, nyert ügyünk van. (*Misihez, akinek a nagy szemei zavarba hozzák.*) Anyám nővére ugyanis Miskievicky hercegné... Ha Sanyika megjelenik a társaságában, még mindent rendbe hozhat...

BELLA: Ez fog valaha egyetemre beiratkozni?... ez fog valamit rendbehozni...

VIOLA: Igenis fog.

MISI (*feláll*): Bocsánatot kérek, Viola kisasszony.

VIOLA (*szemét törülgeti*).

MISI (*igen halkán*): Tíz ezer?... és hova lett?...

VALKAY: Nem kell azt kérdezni, fiam.

MISI: Bocsánat, tanár úr, de az ember még a rajzeszközére is vigyáz... még a radírgumira is... hát hogy lehet tízezer holdat... felnőtt korban... (*Leül.*) elveszteni?

VALKAY: Ez nem helyes, Violácska... a multtal le kell számolni...

VIOLA: Ez nem mult, tanár úr... Ez a jelen... Anyám nővérenek még megvan...

VALKAY: No terringette, akkor meg adok én magának egy darab plajbászt. Irjon egy szép kis levelet annak a tantinak, meglássa küld egy kis pénzt.

VIOLA: Tanár úr... a szüleim tizenegy év óta bírják büszkeséggel... bennem is van Doroghy vér... Csak ha majd egy Doroghy fiú megjelenhetik...

VALKAY: Ez a sok röstelkedés... A cigány lova is akkor döglött meg, mikor éppen már megtanulta a koplalást.

VIOLA: Zavarjuk a tanulást, úgy-e Nyilas?

MISI (*feláll, hősiesen*): Nem, Viola kisasszony. Most már tudjuk, mért kell tanulnunk... (*Leül s Sanyinak határozottan int.*) Tanulni!

VALKAY: Nini, a méltóságos asszonynak hoztam valamit: Thekkeraj Vaniti fairja, a Hiúság vására... Most jelent meg magyar fordításban... ez éppen jó olvasmány lesz... (*Be akar menni balra.*)

VIOLA: Bejelentem tanár úr... (*Beszól.*) Anyácskám, Valkay bácsi...

VALKAY (*szertartásos mozdulattal megy be*).

DOROGHYNÉ (*bent*): Isten hozta, Valkay.

VALKAY: Csókolom a kezeit méltóságos asszony. Szabad? (*El.*)

VIOLA (*az átszellemülten s magába merülten álló Nyilashoz*): Kedves Nyilas, ne vegye rossz néven, hogy már egy hete esedékes a maga díjazása is és...

MISI: Ó, kérem.

VIOLA: De nem szabad elcsüggednie, mert igen rövid időn belül meglesz az is. Maga csak tanítsa ezt a Sanyikát. Biztosítom, hogy a családunk fényesen fog gondoskodni magáról... boldoggá teszi magát egész életére...

MISI: Bocsánat, Viola kisasszony, én csak a magam erejéből akarok...

VIOLA (*nem is hallja, elfordult és sír*): Már csak hét év...

BELLA (*felsikolt*): Hét év?

VIOLA: Már csak hét... már csak hetet kell kibírni...

BELLA: Hét év? Hogy én még hét évig várjak erre a... Hogy képzeled azt?

VIOLA: Ahogy én várok tizenegy éve... Ki kell várni, ki kell várni...

BELLA: Inkább meghalni. Hogy én is vénlány legyek?

VIOLA: Köszönöm.

BELLA: Inkább a halált, inkább a halált!

MISI (*feláll*): Bella kisasszony, hét év nem idő. Mi is éppen hét éve vagyunk a nagy szegénységben. Csak úgy elröpült.

VIOLA: És az idő mindent megváltoztatott, úgy-e, mindent rendbehozott?

MISI: Igen: most is szegények vagyunk.

VIOLA (*szünet*): Jövőre ki akarok venni egy darab földet, bérbe, egy paraszttól és ha másképp nem lehet, magam bekapálom, hogy legalább valamim legyen, krumpli, zöldség...

MISI: Igen, Viola kisasszony, igen! Ezt kell tenni! Cselekedni kell Viola kisasszony. Dolgozni kell Viola kisasszony! Az idő semmi, az idő elrepül, Viola kisasszony, az idő csak arra kell, hogy legyen mikor végrehajtani a nagy tetteket, Viola kisasszony.

VIOLA: Úgy-e Misi? De nem tudom lefoglalózni, még a házbérre se tudok adni, pedig ez a durva ember... már ki se merek menni az udvarra... már csaknem egy évi házbérrel tartozom neki... De a föld, a föld... ez itt van közel... s itt nem lehet földet kapni, csak kint a határban... Valamit kell csinálni.

MISI: Kell Viola kisasszony, valamit kell Viola kisasszony...

VIOLA (*felveszi a kabátját*): Igaza van s megyek is. Döntöttem. Kiveszem a földet... Akkor majd a konyhában egyetmást magára kell bíznom.

BELLA: A mosogatást.

VIOLA: Ha én lettem volna a fiú!... Sanyikám, kisfiam, azért kell neked tanulni, azért nem szabad neked évet veszteni, mert minden elvesztett év egy elvesztett paradicsom... (*Leguggol hozzá és szenvedélyesen ölelgeti, simogatja, becézi.*) De nem baj, te tanulhatsz, édes anygylom, amennyit akarsz, németet, angolt, franciát, rajzot, zongorát, sportot, azt mind megszerzi neked a te zsémbes nénéd, te csak tanulj!

BELLA: És én halálra vagyok ítélve... Nekem itt kell élni a lyukas függönyök és a töröttlábú bútorok közt...

VIOLA: Csak hét évig és neked is megszerzek mindent és megengedek sok olyat, amit magának nem engedtem meg... (*Hozzárohan és őt ölelgeti.*) Bellácskám, nem bánom, ha nem utasítod el az ártatlan kis örömeiket, csak hadd repüljön az idő... (*Misi egyre feszültebben figyel.*) Mért engedem be ezt a Törököt? Örülök, ha valamiben szórakozást találsz, hogy elfeledj az életet.

BELLA: Értem engeded be? Nekem ez senki!

VIOLA (*megrendül, habozva*): Neve van, tagadhatatlan, edelényi Török... Állása van... A vasútnál. Hét év múlva akár vasútigazgatót is csinálhatunk belőle...

BELLA (*rémülten*): Te engem ehhez férjhez akarsz adni?

VIOLA: Nem lett volna okosabb, ha annak idején én is... Nem tudnék többet tenni értetek, ha egy nemes, jellemes...

BELLA: Elég, Viola, elég, jaj, Viola, jaj!

VIOLA: Én nem mondom, én nem tudom... én jót akarok, én mindig csak jót akarok (*el*).

BELLA: Hét év... hét év...

SANYI (*feláll s kimegy*): Mingyár jövök.

BELLA: Te hová mégy?

SANYI: Nahát, kimegyek, na (*el*).

BELLA: Ez fogja megmenteni a családot!... Megy leskelődni a Török után... *(sír)*.

MISI *(egész lelkében megrendülve s szinte felmagasztosulva feláll)*: Bella kisasszony... én olyan boldog vagyok, hogy sikerült rávenni Viola kisasszonyt, hogy ne habozzon, vegye ki a földet... Bella kisasszony, senkire se lehet számítani, csak az embernek saját magára...

BELLA: És nekem erre kell számítani. Egy kis fiúra!

MISI: Á, ezekre. Kis fiúkra... Nem is tetszik gondolni, milyen nehéz dolog, folyton csak ezek között lenni...

BELLA: De hiszen csak gyerekeknek lenni jó.

MISI: Óriási tévedés. Én nem bírom a kortársaimat. Viola kisasszony egy angyal és Bella kisasszony... is felnőtt, úgy-e?

BELLA: Tizennyolc éves vagyok.

MISI: Igen. Akkor meg tetszik érteni, milyen nagy tett, ahogy most Viola kisasszony döntött és kiveszi a földet és maga fogja kapálni, hogy a családjának krumplija legyen... mint édes anyám...

BELLA: Egy ruhám nincs. Egy báliruhám még nem volt... Hogy jelenjek én meg a mánások közt?

MISI: Az igazsággal, Bella kisasszony! Az igazsággal az ajkán...

BELLA: De egy vasúti jegyem nincs!... Maga azt nem érti, maga ahhoz még csak kisfiú...

MISI *(kirángatja a nadrágzsebéből a tárcáját)*: Megértettem, Bella kisasszony. Boldog vagyok és büszke vagyok, hogy Bella kisasszony is jó.

BELLA: Én nem vagyok jó és nem is akarok az lenni, mert ez a jóság már bűn.

MISI: Nem, Bella kisasszony, a jóság a legfőbb erény! És Bella kisasszony rosszul ítéli meg magát, mert Bella kisasszony szép... és jó... csak egy hibája van Bella kisasszonynak: hogy nincsen pénze.

BELLA *(csüggedten)*: Nincs pénzem és így rossz is vagyok, csunya is vagyok.

MISI: A szegénység nem szégyen, Bella kisasszony. Édesanyám azt szokta mondani tréfálkozva: »Jó így, fiacskám, jó így a szegénység melegében összebujni... jobb ez, mint a hideg gazdagság...«

BELLA: Nekem nem jobb, mert én ezt nem bírom!

MISI: Akkor pedig cselekedni kell!

BELLA: Mit, Misike?

MISI *(magában rebegi)*: 22, 32, 45, 73, 85 *(felveszi télikabátját, harsányan)*: Ha sikerül...

BELLA: Mit akar, Misike?

MISI: Ha sikerül, megmondom, Bella kisasszony!... *(elrohan)*.

Függöny.

III. KÉP.

(A trafik előtt. Ez a trafik a debreceni nagy piactéren volt s jobbról, szerény kis földszintes házban. A teret elfoglalja a Nagytemplom gigantikus képe. Ez a kéttornyú templom nem hagyandó el.)

MISI *(bátran jön, akkor oly izgalom tör ki benne, hogy pillanatokig nem meri megnézni a kitett számokat. Ezek a számok deszkából vannak, kis fekete deszkalapokra festve s mozgóak. Öreg, kopott számok. Minden öreg és kopott, de a trafikon azért megérezni a régi komoly patricius biztosságot...):* Brünn... 21... *(felsikolt)* 32!... Kijött a 32!... 45!... a negyvenöt is!... jaj istenem... jaj istenem... 32, 45!... *(Most elfordulva, remegve az örömtől, elmondja a számsort):* 22, 32, 45, 73, 85... *(nézi)* 21, 32, 45, 73... jaj! *(a szemét letakarja két tenyerével, aztán felles és elsikoltja magát):* 85... 32, 45, 73, 85... 32, 45, 73, 85... Mind a négy kijött... *(a kis tárcát az arcához szorítja):* Brünöcském, kis Brünöcském... *(kinyitja a tárcát, közben azt suttogja):* 32, 45, 73, 85... *(újra s újra... belenyúl az ujjával a tárcába, elhallgat, a számok meg hervadnak a szájában, aztán csönd s csak keres, a tárcából minden papírt kiszór, akkor a zsebeihez kap s zsebkendőt, kést, papirokat, mindent a földre szór s csak keres, keres... Le-térdel, a földre hányt papirokat forgatja, dobja, az utcai gázlámpa világánál nézni próbálja, nem leli. A hangja fel-felcsuklik, jajban, de fojtja.)* Jaj... Nem... Nem lehet!... Elveszett!... A reskontó... Jaj Istenem... A reskontó, a reskontó!... Hiszen megvolt... Még Török úr látta... Jaj...

TRAFIKOSNÉ *(kilép, zárni akar):* Mit keres, kisfiú?

MISI *(mint egy örült dadogja):* Sem-mit...

TRAFIKOSNÉ *(visszamegy s belőlről zárja be az ajtót. Nehéz kétszárnyú vasas ajtó).*

MISI *(üti az óra az ötöt, nehéz harangkongás, a Rákóczy-harang öblös hangja. Dadogva):* Menni kell... felolvasni... Édesanyám... *(tántorogva el. A kalapja ott marad a földön. Havas eső).*

Függöny.

IV. KÉP.

(A vak öregúrnál. Zöldernyős lámpa fentről szórja a világosságot. Titokzatos szoba, nem igen látni a bútorokat, a kandallót, az állóórát. Középen asztal, amellettt ül Pósalaky. Fehér, de kemény agg. Fel van dülva, de uralkodik magán. Nem visel semmi ellenzőt.)

PÓSALAKY: No, nincs itt senki? *(A keze tétováz az asztalon. Az ujságokat tapintja meg, itt vannak-e?)*

MISI *(tágranyílt szemmel, kalap nélkül, havasan, csapzott hajjal bebukik. Azonnal a székére ül s dadogva mondja közben):* Jó estét kívánok.

PÓSALAKY *(nem szól, csak bólint).*

MISI *(rögtön felveszi a legfelső ujságot s olvasni kezd):* Az erdei kaszálók...

PÓSALAKY: Várjon csak. Melyik ujság az?

MISI: »Debrecen«.

PÓSALAKY: Jó.

MISI (*olvassa*): Az erdei kaszálók... a debreceni erdőben még mindig tízezer hold kaszáló van számtalanul. Nézzünk végig ezeken a helyeken, itt roskadozó ideiglenes épületekkel beépített szélhordott homokdombok, majd vizenyős lapályokon küzd a gazda a természettel, hogy kierőszakolja egyik évben a rozst, másikon a tengerit. A körülálló százados tölgyek siratni látszanak elpusztult társaikat és búsan néznek le a ritka rozsról és a vékonyszárú tengerire... mely legtöbb helyen csak teng-leng... (*észreveszi, hogy Pósalaky úr alszik, a horkolása is hallatszik.*) Nem is annyira a vetés... (*elhallgat, fejét egy pillanatra tenyerébe hajtja s maga elé néz, aztán előveszi kis tárcáját és keres benne, aztán leejti... Most az ujság utolsó oldalát nézi s meglátja a számokat... Magában olvassa: 32... 45... 73... 85... Az öregúr bókol, felriad, erre gyorsan olvassa*) siratni látszanak elpusztult társaikat és búsan néznek le a ritka rozsról és vékonyszárú tengerire, mely legtöbb helyen csak teng-leng.

PÓSALAKY: No elég. Ugorgyunk.

MISI: »Debrecen jövője.« Most mikor városunk oly óriási léptekkel halad előre a modern csinosodás útján...

PÓSALAKY: Mondja csak. A húzás. Még nincs benne?

MISI: A húzás?

PÓSALAKY: A kislutri húzása... Olyan rosszat álmodtam az éccaka, borsóval volt bevetve az egész határ s nekem kellett legelni a borsót, mint egy bika... Nézze csak meg. Ott kell annak lenni az utolsó oldalon. Mindig szombaton van a húzás, hát a vasárnapi lapban már benne kell lenni... No. Megvan?

MISI: Igen.

PÓSALAKY: Milyenre is tette?

MISI: a... budapesti... re... (*hangtalanul*) azaz...

PÓSALAKY: A budapestire?... Nahát: mi jött ki a budapestin?

MISI: 12, 36, 45, 67, 93.

PÓSALAKY (*csönd*): No ez nem jó... Hij, fenegyze meg, oda a forint. Olvassa csak újra.

MISI: 12, 36, 45, 67, 93.

PÓSALAKY: És a mi számunk?

MISI (*könyvnélkül*): 22, 32, 45, 73, 85.

PÓSALAKY: 45... mintha aztat olvasta volna: 45...

MISI: 12, 36, 45, 67, 93.

PÓSALAKY: Hát egy szám nem elég... az annyi, mint semmi... Legalább két szám kell, hogy ambó legyen s akkor nyertünk volna száz forintot s az is jó lett volna, ötven-ötven forint... Igaz?... magának mi baja?

MISI: Semmi.

PÓSALAKY: Csak nem vette a szívére a lutrit, az egy nagy bolondság... Népcsalás... Pedig nem lett volna rossz vagy ötezer pengőt nyerni... Magának is ötöt, meg nekem is ötöt... No majd legközelebb. Csak hát mindenkinek csak egyszer van szűz keze... Ezt már nem kockáztatom meg, az éccakai álmomat... a borsót... Ugyse jön ki...

MISI: Olvassak? Pósalaky úr kérem?

PÓSALAKY: Hát, mit csinált ma délután?

MISI: Tanítottam, Pósalaky úr kérem.

PÓSALAKY: Tanított? Tanítványa is van?

MISI: Igen, egy másodikos.

PÓSALAKY: Kinek a fia? Idevalósi?

MISI: Igen. Doroghy.

PÓSALAKY: Doroghy? *(Szinte izgatott lesz.)* Csak nem a turfkirály?

MISI: Már más is mondta annak...

PÓSALAKY: Nem mutatta neki?... No semmi... Az egy nagyon veszélyes ember...

MISI: Én még nem is láttam őt, Pósalaky úr kérem. Ha én náluk vagyok, vagy nincs otthon, vagy alszik bent...

PÓSALAKY: Kártyázni jár éccaka, nappal nem mutatja magát. Így jár aki bűnbe esik, éccakai madár lesz... Csak az járhat felemelt fővel, akin semmi bűn sem, - a bűnnek még árnyéka sem fekszik...

MISI *(feláll s közelebb megy az öreghez)*: Pósalaky úr kérem... tessék nekem valamit megmondani... Én még nem nagyon ismerem a felnőtteket... még csak egy hónapja járok köztük... Mi az oka annak, hogy a nagy embereknek is van bajuk? Én úgy gondolom, a felnőttek már tudják... hogy mi a jó, mi a rossz... Mért nem cselekszik az emberek mindig a jót? mindig csak a jót?... Tessék mondani: mindenkinek volt valamikor jó dolga. Gazdagsága, mert azt mondják jó dolognak... ha nem neki, az apjának, az ősének... Hát hova teszik? Mért nem tartják meg? Az embernek csak előre kell menni folytonosan. Mért mennek a felnőttek valamennyien hátra?...

PÓSALAKY: Mert aki bűnt követ el, az abból többet ki nem mászhat.

MISI: Bűnt... Tessék csak figyelni... ha egy kisfiú hazudik, az bűnt követ el? de hiszen a kisfiú még nem tudja, mit tesz, azok csak azért hazudnak, mert nem bírják az igazságot rögtön megtenni... de úgy gondolják, hogy holnap majd jóvá teszik: de a felnőttek bátrak lehetnek... minek bújnak el a sötétbe?... Még tegnap volt tízezer hold földje és ma a részeg kocsisokkal kell neki kártyázni? és a családja ott van a szegénységbe és a nagy kisasszony lányának ki kell venni egy darab földet bérbe, hogy kapáljon és krumplit termeljen az asztalra s ez hősi tett, de mért nem tesz az apa ilyen hősi dolgot?... Nem szabad hős lenni?... Pósalaky úr kérem, ha én nyertem volna, akkor én is hősi dolgot akartam tenni és az isten a jó isten nem engedte, mert biztosan nem jót akartam, mert tessék csak idehallgatni, én nem akartam hazudni, én csak azért hazudtam, mert tessék mondani, mit csináljak; ha megmondom az igazat... én megijedtem, hogy nagyon nagy baja lesz annak, akinek megmondom... *(Sírását fojtja.)* Mert én nem rossz szándékból mondtam nem igazat, csak sajnáltam azt, akinek kára lett volna, ha...

PÓSALAKY: Akkor ne sírjon. Ha jó szándék van a szívében, akkor ne sírjon.

MISI: Az én szívem tiszta, Pósalaky úr kérem. Ne tessék rólam rosszat gondolni.

PÓSALAKY: Elvesztette?

MISI *(csönd)*: Igen.

PÓSALAKY: Hol?

MISI: Nem tudom hol, de meg kell kerülni... Mert ha kis fiúk lelték meg, azok visszaadják, mert mire nekik annyi pénz? Nem is tudnának vele mit csinálni... Ha pedig felnőtt, akkor nincs semmi baj, mert a felnőtt tudja, hogy nem az övé s ő fogja megkeresni az igazi tulajdonost, hogy visszaadja.

PÓSALAKY: Maga elvesztette a reskontót. Maga a brünnin tette meg a számokat és nekem a budapestit olvasta fel... Nagyon jól tette, hogy bevallotta, mert én már úgy is tudtam. Sőt el is küldtem valakit a trafikba, hogy ha fel akarná valaki venni a pénzt, ki ne fizessék.

MISI (*síri csönd*).

PÓSALAKY: Hát maga most menjen és keresse meg a reskontót. Keresse mindenütt, ahol gondolja, hogy elvesztette, vagy aki gyanús, hogy ellopta.

MISI: Nem tetszik haragudni?

PÓSALAKY: Őszinte volt, tehát nem haragszom. De most egy perc veszteni való idő sincs.

MISI (*indul*).

PÓSALAKY: És a jövőben vigyázzon. Mert a felnőttek sok mindent megbocsátanak, de ha anyagi kár érte őket, azt nem bocsátják meg soha!

TAKARITÓNÉ (*berohan, nagykendőjén hópelyhek*): Tekintetes úr, tekintetes úr, tessék má ilyent hallani, valaki felvette a pénzt.

PÓSALAKY: Felvette?

TAKARITÓNÉ: Már be volt csukva a trafik, de én bementem és azt mondta a naccsága, hogy ott volt egy barna fiatalember és felvette...

PÓSALAKY (*remegő dühvel, krákog*): Felvette... Hogy nézett ki?

TAKARITÓNÉ: Magas barna, göndör hajú, szürkeprémes télikabátja volt.

PÓSALAKY (*Misihez*): Ismeri?

MISI: Nem.

PÓSALAKY: Nem ismer rá?

MISI: Nem.

PÓSALAKY: Nem?... Menjen rögtön, értesítse az illetőt, hogy fel van fedezve a bűn...

MISI: Igen.

PÓSALAKY: Tehát ismeri!

MISI: Igen.

PÓSALAKY: Ki az?

MISI (*áll az ajtóban*): Nem mondhatom meg, hátha nem ő...

PÓSALAKY: Menjen utána.

MISI: Igen.

PÓSALAKY: Várjon csak... Mondja meg neki, hogy ha egy órán belül itt nincs a pénz... megteszem a feljelentést a rendőrségen...

MISI: Igen... (*Eltántorodik, ki az ajtón.*)

Függöny.

V. KÉP.

(Doroghyéknál.)

JÁNOS (*télikabátja vállára vetve, Bellát sürgeti. Bella az asztalnál ül középen s határozatlanul hallgatja őt*): ... felvettem az edelényi örökséget, ha nem jön velem, megyek az Arany Bikába s elverem az utolsó szálig. Nem bánom, akármi történik is, imádom magát, Bellácska, ez az élet magának sem élet, megyünk Pestre, hat negyvenötökor indul a gyors, elsőosztály... még van idő... (*Megnézi az óráját.*)

BELLA: Hallgasson kérem.

JÁNOS: Nem lehet habozni... ebben a piszok városban egyéb sincs, csak pletyka és pletyka: Budapesten egzisztenciát teremtek, itt a kinevezés a zsebben, be vagyok osztva a vasútigazgatósághoz, XIX. H-ügyosztály, - a szüleimmel összevesztem, mit tudják ők, ki maga? s én nem is kérek magától semmit, csak meg akarom menteni, Bellácska: maga tündöklő szépség itt hervadjon el, ebben a porfészekben, ebben az irígységben, - Bella, maga felséges lény, földöntúli csillag, semmit nem akarok magától, csak éppen felajánlom az életemet, a becsületesemet, mindent, mindent. (*Az ajtó kinyílik, de nem látni, ki van kint.*) Hallgasson rám, figyeljen ide, felkeresi a rokonait, a nagynénjét, a hercegnét... pénz van, pénz van Bellácska, az egész örökségemet rászánom, az edelényi ősök minden hagyatékát, holnap egész tündérr királynőt varázsolok magából...

MISI (*lassan, erőtlenül beszédiül, betántorodik a nyitott ajtón s rémülten és ájultan dermed Jánosra*).

JÁNOS (*észreveszi s visszapillant, megrettenve tekint oda, de visszanyeri a lélekjelenlétét*): Misi... Misi öcsém, magát hívom bírónak, - ez jelen volt, mikor megjött az örökség...

MISI (*felhördül*).

JÁNOS: Vagy nem, nem, ő már akkor nem volt ott, akkor jött meg a pénz, mikor visszamentem csomagolni, már nem is megyek Sarkadra, rovancsolni... Pestre vagyok kinevezve s még ma utazom...

MISI (*többször szóhoz akar jutni, de a szóroham letorkolja*).

JÁNOS: Apámmal, anyámmal szakítottam, mert én csak magáért akarok élni ezentúl, egész életemben. Hisz nekem, Bella?

MISI: Bella kisasszony!!...

JÁNOS: Itt állok, egyenesen, férfiasan, komolyan. Amit mondok, isten színe előtt mondom. Ez a kisfiú olyan mint egy szent, tiszta, becsületes ember: segítőkezet nyujtok magának, Bellácska, tele vagyok pénzzel, kinccsel, ezer forintom van, két kézzel tudnám szórni... boldoggá akarok tenni minden embert, gyere kis öcsém, neked is adok...

MISI: Nem!!!

JÁNOS: Nem? te büszke hidalgó! tőlem elfogadhatod, sok szívességet tettél nekem, mindig jó fiú voltál... (*meghatottságot mutatva öleli át és látni, hogy a félájult fiú mellényének bal felső zsebébe csempész egy papírpénzt*).

MISI (*sikoltva*): Nem!!... (*de már akkor benne is van a zsebében a pénz; nem veszi észre.*)

JÁNOS: Szeretem ezt a férfias önérzetet! Korrekt ember! Bellácska, a Nagytemplomnál várom a kocsival, az utolsó pillanatig várok (*mutatja az órát*), kezét csókolom, kezét csókolom... (*elrohan*).

MISI (*van benne egy mozdulat, hogy utánarohan, de nem bír, tehetetlenül összeomlik s állva marad*). Felnőtt is hazudhat?... Felnőtt csak igazat mond...

BELLA: Istenem (*maga elé mered, nem tud dönteni*).

VIOLA (*jobbról télikabátban, boldogan berohan*): Bellácska, megvan a keret, a paraszttól jövök, a húsz forintból, amit apa adott, tizennyolcat neki adtam, foglalóba... hova rohant ez az örült Török?... magának mi baja, Nyilas?

MISI: Semmi.

VIOLA: Nézd ezt a gyereket. Beteg, kedves Nyilas?

MISI (*csak a fejét rázza*): Nem... Viola kisasszony... (*a hideg rázza*).

VIOLA: Forró teát neki, csak úgy vacog. Hogy fázott meg ennyire? Hozok teát, még ég a tűz... (*el*).

DOROGHYNÉ (*balról jön*): Viola hova szalad? (*körülnéz s nem lát semmit. Leül.*) Senki sincs körülöttem.

BELLA (*feláll s mint egy alvajáró, hátramegy az ablakhoz s az ágy végéhez támaszkodva áll*).

DOROGHYNÉ (*a szeme kíséri*): Ahogy most ott állasz, Bellácskám, angyalom, egészen olyan vagy, mint szegény Adélka, - csak te persze, maga vagy az élet... Szegény nővérem, ha látna, meghalna a fájdalomtól boldogságában; azt hinné, visszanyerte Adélkáját... (*sír.*) Ne vegyétek zokon, kicsikéim, de elfogott a bánat... Én vagyok itt felelős mindenért... Ha én bennem csekély energia lenne, nyomban elintézhetném azt a dolgot... de az elsüllyedt haragnak az a kötelessége, hogy némuljon el örökre...

BELLA: Örökre, anyám, örökre? Vagy meggyőződésed, hogy ha nővéred látna, leányára emlékezne?

DOROGHYNÉ: Olyan vagy, mint Adélka, mikor utoljára láttuk.

BELLA: Elfogadna? Szeretettel fogadna? Felénk tárná segítő kezét?

DOROGHYNÉ: Ő is szenved, ő is boldogtalan... egyetlen bánata, hogy nem közeledhetik felénk...

BELLA: És ha kiutasít?

DOROGHYNÉ: Még gondolatban sem fogadok el rá ily vádat... Mint két galamb, akik mi voltunk, a vihar elsodorta az egyiket, le, le a semmibe... Úgy élek itt, mintha varázslat tartana lekötve, kilopta valami a szívemet... látnom kell, hogy gyermekeim elsorvadnak mellettem s még fel sem sikolthatok...

(*Kint lárma, durva férfihang, eleinte nem érteni, mit mond*):

Akkrisztusát az ijen népségnek, lakni? lakni?! és sohase fizetni?! Rögtön vágja ki a kisasszony azt a laktórt, vagy kihányom az egész pereputtyot a házamból... (*óriási ajtócsapás, utána mély csönd.*)

BELLA (*fejét az anyja ölébe fojtja*).

DOROGHYNÉ (*reszket a felemelt keze*): Részegek az utcán, gyermekem...

VIOLA (*sápadtan betántorog*): Én vagyok a hibás... a jövőről akartam gondoskodni, pedig először a mai napot kell biztosítani... Nyilas, kedves, a maga két forintját megmentettem... itt a havi bére...

MISI (*feláll, tántorogva, de határozottan*): Nem!!

VIOLA: Hogyan.

MISI: Nem, Viola kisasszony. Nem érdemlem meg. Sanyika nem tanult ebben a hónapban két forint árát.

VIOLA: Jaj istenem... (*zokogva arcára kapja két kezét s balra be*).

BELLA: Ezt nem lehet... ezt nem lehet!... (*felkapja köpenyét s elrohan.*)

SANYI (*jön jobbról. Most nagyon halk, meg van ijedve*): Bella hova ment? Bella hova ment?

MISI: Mindenkinek teljesíteni kell a kötelességét... A holnapi dolgozatot meg kell csinálni... (*diktál, mint egy kapitány a viharban*): Irja: ablativus instrumenti: utor, fruor, fungor, potior és vescor... igékkal... (*összeomlik s az asztalra borul*).

Függöny.

HARMADIK FELVONÁS.

(Kollégiumi igazgatói iroda. Balra íróasztal, mögötte karszék, előtte szék a feleknek. Jobbra hosszú, zöld posztóval leterített asztal székekkel. Középen főajtó, jobbra két nagy ablak, balra ajtó a tanári szobába. A falon régi csoportképek, könyvszekrényen Homéros- és Zeus-fej gipszből. Órarendek.)

IGAZGATÓ *(az asztalnál ül s az asztal előtt álló rendőrtiszthez beszél. Oroszlánfejű, rendkívül heves vérmérsékletű ember, mint egy régi katona)*: Mondják meg a főkapitány úrnak, kikérem magamnak, hogy a Kollégium kapuján rendőrök betegyék a lábukat. A Kollégiumnak három százados autonómiája van. Ez az autonómia szent és sérthetetlen. A rendőrség a Kollégiummal csak írásban érintkezhetik... Vagy nem tudnak az urak írni?

MISI *(mint egy ijedt, árva egér bepottyan a középajtón s szepegeve megáll az ajtófélfánál)*.

IGAZGATÓ: ... két ekkora Góliátnak kell itt megjelenni? kardosan, csákósan?... Nézzék meg ezt az ártatlanságot. Ezt akarják felfalni?... Tudják, ki ez a gyerek? *(Felveszi a Misi iratait az asztalról.)* Ez egy szintisztajeles tanuló, a Kollégium kitüntetettje. Bentlakó, aki a Kollégium védelme alatt áll.

RENDŐRTISZT: Az ügy sürgősségére való tekintettel óhajtottam élőszóval kérdezni a gyanúsított kisdíákot a nagytiszteletű Igazgató úr jelenlétében.

IGAZGATÓ: Kihallgatásra joguk nincs. A Kollégiumnak megvan a fegyelmi tanácsa. Az majd kihallgatja, ha jónak látja. És írásban fogja megadni a választ. Különben tessék itt maradni és segítségére lenni a fegyelmi tanácsnak.

RENDŐRTISZT *(meghajtja magát s a Rendőrrel batra el.)*

IGAZGATÓ *(ül az íróasztala mellett, beszéd közben feláll s előre jön)*: No te peniperda. Mi ez? Te béka, te pondró. Micsoda szégyent hoztál te a fejünkre? Széttéplek, te silány! *(a baloldali ajtón kikiált)*: Gyéres tanár urat... *(bezárja az ajtót.)* Rendőrségi attakot hoztok a fejemre. Elevenen nyúzlak meg!

GYÉRES *(jön. Gigerli tanár. Bolyhos pofaszakállt visel, a kilencvenes évek divatja szerint s kis, alig pelyhedző bajuszt. Szép ember, nagyon ápolja magát. Igen magas kemény gallért s bő nadrágot visel)*.

IGAZGATÓ: Tanár úr, ön az osztályfőnök a IV. B-ben? Micsoda reskontóhistóriája van ennek a diáknak?

GYÉRES: Fogalmam sincs róla, igazgató úr.

IGAZGATÓ: Fogalma sincs róla. Fogalma sincs. Mi az, hogy fogalom?... Tudja vagy nem tudja?... Modern nevelés. Tanári nevelés *(tigris nyájassággal)*: Hát mondjál el fiam mindent, mert a tanár úrnak fogalma sincs róla... Na. Szépen, értelmesen. Hangosan!

MISI *(hallgat)*.

IGAZGATÓ: Rajta!

MISI: Igazgató úr kérem. Én mindannap egy óráig felolvasok, napi tíz krajcárért egy öreg vak úrnak.

IGAZGATÓ: Nagyon derék. Ezt tudta tanár úr?

GYÉRES: Nem tudtam, igazgató úr.

IGAZGATÓ: Nem tudta... No, tovább.

MISI: Pósalaky úr, akinek felolvasok, tegnapelőtt, azaz szombaton mult két hete, rosszat álmódott és a takarítónője megfejtette és ő megtétette a lutriba.

IGAZGATÓ: Lutriba?... Pósalaky?... Hát ez ilyen vén számár?... ezt tudta tanár úr?

GYÉRES: Nem tudtam, igazgató úr.

IGAZGATÓ: Nem tudta... De parfümöt használni tud... No, tovább... És nyertél neki egy zsák pénzt.

MISI: Én, kérem szépen, megtettem a brünnin és a budapestin jött ki... azaz...

IGAZGATÓ: Brünni, budapesti... Pósalaky uram elvesztett egy forintot és ez a számár főkapitány, Kiss Mátyás, ideküld két talpas csendőrt... Ez mind azért van, mert a tanár urak csak tanítanak, de nem nevelnek... Hagyjanak nekem békét az ilyen számárságokkal... Egy vén tökfilkó miatt, aki lutrira rakja a pénzét, órát mulaszt egy deák... Hol van ilyenkor az Állam? Oda küldje a talpasait, hogy a polgárok ne szórják a lutrira a pénzt. Milyen óra van most a IV. Bében, tanár úr?

GYÉRES *(a notesze után kapkod).*

IGAZGATÓ: Nem tudja. *(Misire néz.)*

MISI: Számtan.

IGAZGATÓ: Eriggy órára, ne lopd az időt.

MISI *(egész idő alatt szólni szeretne, de nem mer. Jóvá akarná tenni előbbi hazugságát, amibe újra beleesett s nem meri kimondani. El középen.)*

IGAZGATÓ: A mi időnkben az volt az elv: nevelni... Ma az az elv: lerázni a hivatalt...

PEDELLUS *(középen jön):* Nagytiszteletű igazgató úr, egy kisasszony van itt, a nagytiszteletű igazgató úrral szeretne beszélni.

IGAZGATÓ: Unni a tanítást... Várjon.

PEDELLUS *(el).*

GYÉRES: No de kérem, igazgató úr, nem ismerhetem az összes diákok minden magánügyét.

IGAZGATÓ: Hát... milyen diák ez a Nyilas Mihály?

GYÉRES: Jeles.

IGAZGATÓ: Ha tanár úr még egy jeles tanulójáról sem tudja, hogy pénzkeresettel foglalkozik? Mit tud tanár úr az elégségesekről?

GYÉRES: Nem vagyok pesztonka.

IGAZGATÓ: Hát mi? Előadó a Magyar Tudományos Akadémián? Hát nem az a kötelessége, hogy embereket neveljen a hazának? Az urak úgy tesznek, mintha egyetemi tanárok volnának... A debreceni Kollégiumnak az a tradíciója, hogy nevelünk... Igen, tanár úr... Ezért kapja a fizetését.

GYÉRES: Hatszáz forintot.

IGAZGATÓ (*megnémul*): Én... mikor a pályámat kezdtem... hatvan forintot kaptam... egy esztendőre! A Bach-korszakban, tanár úr. Nem jutott több pénz egy tanárnak. Ezt is a közlelkeseadás adta össze. Tüzes szívű emberek vállalkoztak rá, hogy megmentik a fiatal magyar generációk lelkét a magyar jövőnek... Mibennünk égett a tűz és a lelkesedés. Tanár úr. A mi számunkra a tanítás nem volt pénzkereset, hanem hivatás!

PEDELLUS (*bedugja a fejét*).

IGAZGATÓ (*rárivall*): Mért nem vezeti be a látogatót?

PEDELLUS (*kinyitja az ajtót és Viola belép*).

GYÉRES (*megnézi Violát, manzsettáját igazgatja s el*).

VIOLA (*kisírt szemmel, alig bír a lábán állani*): Jó napot kívánok.

IGAZGATÓ (*helyére megy az asztal mögé*): Tessék kérem.

VIOLA: Nagytiszteletű Igazgató úr. A kisöcsém, Doroghy Sándor, a gimnázium második osztályába jár.

IGAZGATÓ: Hogy hívják a kisöccsét?

VIOLA: Doroghy Sándor és kérem, Igazgató úr, van neki egy kis instruktora a negyedik bében...

IGAZGATÓ (*azonnal a baloldali ajtóra megy s kikiált*): Gyéres tanár úr.

GYÉRES (*már jön is*).

IGAZGATÓ: Hogy hívják az instruktort, nagysád?

VIOLA: Nyilas... Nyilas Mihály.

IGAZGATÓ: Nyilas Mihály?... (*Gyéresre néz, aki int, hogy nem tudja miről van szó*.)

VIOLA: Az a kérésem volna, igazgató úr, tessék behivatni, mert úgy látszik, ő az egyetlen, aki tud valamit a nővérem szökéséről.

IGAZGATÓ: Miről?

VIOLA: Van egy tizenhétéves nővérem, aki az este egy fiatalemberrel elutazott Budapestre. És...

IGAZGATÓ (*szórakozottan Gyéresre bámul*).

GYÉRES: Erről igazán nem tudok, igazgató úr.

IGAZGATÓ (*a középpajton kiordít*): Nyilas Mihály IV. B. Vissza! Rögtön vissza!

VIOLA: Misinek tudnia kell a dologról s mivel roppant sürgős, mert táviratilag kell intézkedni... ezért voltam kénytelen zavarni a nagyságos urat.

IGAZGATÓ: Kérem, én nem vagyok nagyságos... Csak az erdélyi fejedelem volt nagyságos.

VIOLA: Neki tudnia kell, mert...

IGAZGATÓ (*eltapossa*): Az egész világ a Kollégium ellen. Mit tud egy bentlakó növendék a kisasszonyok dolgai felől? Kérem, ez egy jeles tanuló, az osztály díszje, a Kollégium jótéteményeiben részesül: ez garancia rá, hogy ellene semmi ilyen vád nem emelhető. Mi köze egy kisdíáknak a felnőttek szerelmeskedéséhez?

MISI (*beájul*).

IGAZGATÓ: Ez az?

VIOLA: Igen, Misi kedves, ne haragudjék, az éjjel levelet kaptunk, vasuti hordár hozta az állomásról, hogy Bella húgom, (*előveszi a levelet*) Bellácska írja, hogy elutazott Török úrral és hogy maga tudja, hogy elutazott... Tudta, hogy elutazott?

MISI: Igen.

VIOLA: Megmondta, hogy hova utazik?

MISI: Nem.

IGAZGATÓ: Mi az az igen? Mi az a nem? Beszélj el mindent értelmesen, ahogy történt.

MISI: Igazgató úr kérem, tegnap, vasárnap délután háromtól ötig Doroghy Sándorral, a tanítványommal a latin Konjugáció szabálytalan eseteit gyakoroltuk. De a másnapi írásbeli dolgot nem csinálhattuk meg, mert el kellett menni Pósalaky úrhoz... felolvasni... (*Nagyot nyel.*) Pósalaky úrtól visszamentem a tanítványomhoz, hogy az írásbeli dolgot megcsináljuk. Mielőtt hozzáfogtunk volna a dolgozathoz, Bella kisasszony, mikor Viola kisasszony kiment... a háziúrral való... meg- be- szélés végett... akkor Bella kisasszony csak felvette a téli kabátját és úgy távozott el, mint aki elutazik.

IGAZGATÓ: Megmondta neked, hogy hova ment?

MISI: Nem.

IGAZGATÓ: Csak elment.

MISI: Csak.

IGAZGATÓ: Te nem tudsz egyebet.

MISI: Nem.

IGAZGATÓ: No látja kisasszony. A diák nem tud egyebet. Honnan is tudna? Csak nem tehető fel, hogy a kegyed felnőtt nővére, a kisöccse instruktorának bejelentse, hogy most pedig meg fogok szökni egy csirkefogóval... bocsánat, én nem akarok beleavatkozni a kegyed érzelmeibe... természetesen nekem nincs tudomásom róla, se Gyéres tanár úrnak, hogy kivel szökött meg a kegyed huga. Föltételezem, hogy a legkitűnőbb társaságban utazott el.

VIOLA: Igenis... Bocsánatot kérek... Azt hittem, hogy mégis... Hogy Nyilas úr tud valamit...

IGAZGATÓ: Tanár úr, legyen szíves vezesse át a kisasszonyt és adjon neki egy pohár vizet.

GYÉRES (*túl buzgóan segítkezik s átmennek, balra el*).

IGAZGATÓ (*fojtottan felordít*): Mi ez?... Te mindenben benne vagy?... Veled minden percben bajom van. Az egész világ a nyakamra jár miattad? Hát csak azt mondom neked, hogyha még egyszer meglátom ezt a mocskos képedet, összetöröm a csontodat. A debreceni diáknak olyannak kell lenni, mint az aprószenteknek! Talpig becsületesnek, jóra valóknak, de itt valami zavaros dolgokat érzek! Vigyázz magadra! Nem szeretem a zavaros dolgokat!...

PEDELLUS (*belép valamit jelenteni, de az igazgató ráordít*).

IGAZGATÓ: Estván!... összehívjuk a fegyelmi tanácsot! Sarkadi, Juhász, Bagoly, Báthori és Valkay tanár urak, azonnal, órájukat otthagya, szíveskedjenek összejönni a tanári szobába, valamint Gyéres tanár úr is, mint osztályfőnök.

PEDELLUS: Igenis, egy asszonyság várakozik. *(Az ajtó nyílik s Törökné már jön is be.)* Nem lehet, kérem, asszonyság...

TÖRÖKNÉ *(nagy lamentációval, sírva betör)*: Jónapot kívánok, Török Pálné vagyok, ha még megismer a Nagytiszteletű Igazgató úr...

IGAZGATÓ *(a helyén ül)*: Kérem, a fia már nem tartozik a Kollégium kötelékébe...

TÖRÖKNÉ: Elég bánat az nekem, Igazgató úr.

IGAZGATÓ: No de kérem, elég bajom volt velem, míg idetartozott. Már énfelőlem csinálhat, amit akar, nem vagyok köteles tudomásul venni a dolgait.

TÖRÖKNÉ: Nagytiszteletű Igazgató úr, annyi jóssággal volt hozzám, míg a fiam a Kollégium gyermeke volt...

IGAZGATÓ: Nono, nono, kérem.

TÖRÖKNÉ: Nagytiszteletű Igazgató úr, szánjon meg egy boldogtalan anyát...

IGAZGATÓ: Mit tehetek én? Ha mind a kilencszáz diák anyja folyton a nyakamra járna, még akkor is, ha a fiát már kicsaptuk, a...

TÖRÖKNÉ: Nyilas Mihály nevű kisdíák miatt vagyok itt, nagytiszteletű Igazgató úr...

MISI *(a sarokban áll, úgyhogy Törökné még eddig nem vette észre, most összevonaglik)*: Alázattal kérem, tessék behivatni és kikérdezni, miféle suskust csinált a fiammal?

IGAZGATÓ: *(aki megnémulva hallgatta, most felordít.)* Suskust?

TÖRÖKNÉ: A fiamtól ma levelet kaptam, ebben a percben...

IGAZGATÓ: Ne tessék annyit sírni.

TÖRÖKNÉ: Ne sírjak? Egyebem sincs, csak a könny.

IGAZGATÓ: Ha ennyit sír, nem értem a beszédét.

TÖRÖKNÉ: Akinek gyermeke van, sírhat az az édesanya.

IGAZGATÓ *(egyszerre beszélnek)*: A kollégium nem arra való, hogy jóvá tegye, amit a szülők rosszul csináltak meg: tessék jó gyerekeket hozni, azokból jó polgárokat nevelünk. De a csirkefogókból...

TÖRÖKNÉ *(ugyanakkor)*: Senki más nem segít, csak a nagytiszteletű Igazgató úr. Nagytiszteletű Igazgató úr bölcsessége és jóssága. Mert határtalan a nagytiszteletű Igazgató úr irgalma, ne vonja meg tőlem segítő kezét. *(Észreveszi Misit, aki csaknem elájul, úgy dől neki a zöld asztalnak, hogy egy széket felborít.)* Gyermezem, Misi fiam, ó te boldogtalan gyermek. Hogy vetemedhettél arra, amit tettél? Nagytiszteletű igazgató úr, a fiam írta. *(Mutogat egy levelet, amit a kebeléből vett elő.)* A fiam megvette tíz forintért Nyilas Misitől a reskontót...

MISI *(megtántorodik)*.

TÖRÖKNÉ: A fiam írta, a fiam megírta! Itt a levele! *(Nincs rajta a szemüveg, ezért rövidlátóan nézi az írást.)* Azt is írja, hogy a kisfiú mellénye felső zsebében tette a tíz forintost. *(Odamegy Miséhez s erőszakkal kikutatja. Több zsebet is megnéz s csak akkor a mellény felső zsebet s abból csakugyan ki is húzza a bankjegyet.)* Itt van, itt van. Legyen hála a jó istennek. Hála legyen az én édes jó istenemnek, hogy egyszer nem hazudott a fiam.

MISI *(halálraváultan áll, nem érti mi történik itt)*.

IGAZGATÓ: Asszonyom, ez egy nagyon súlyos és bonyolult ügy. Kérem, tessék átmenni a szomszéd szobába. Az ön fiának ügye a fegyelmi tanácsra tartozik s annak rögtön kezdődik az ülése. Tessék megvárni, míg a tanár urak kihallgatják a diákat.

TÖRÖKNÉ: A Tizsának mentem volna, ha ebben is benne marad a fiam, de legyen hála a jóistennek, ebbe nincs benne a fiam. Ebbe nincs benne a fiam... (*El balra.*)

IGAZGATÓ (*nagy léptekkel gondolkozva jár*): Még ilyen dolog nem fordult elő a Kollégium történelmében.

PEDELLUS (*jön*): Nagytiszteletű Igazgató úr, együtt vannak a fegyelmi tanács urak, odaát a tanáriban.

IGAZGATÓ (*szórakozottan*): Maga itt marad... Vigyázzon erre az emberre... (*El.*)

PEDELLUS (*hosszú csönd után*): No, mit csináltunk már megint?

MISI: Semmit, István bácsi.

PEDELLUS: Ejnye, ejnye.

MISI (*görcsös zokogással*): Ugye nem haragszik rám az igazgató úr?

PEDELLUS: Haragszunk biza.

MISI (*dacosan*): Akkor vigyen a karcerbe.

PEDELLUS: Miféle karcer?

MISI: A tömlöc.

PEDELLUS: Tömlöc, nincs már tömlöc... Mi szüntettük meg a tömlöcöt a debreceni kollégiumba... Ez a tömlöc... Ha be vagyunk zárva, az a tömlöc. Még ha templom is... Persze, ilyenkor aztán sírunk... De mikor a csíntalanságot megtesszük, akkor nem sírunk...

MISI: István bácsi, maga se hisz nekem?

PEDELLUS: Maj meglássuk, maj megvizsgáljuk a dolgot.

MISI: Mindenki bánt, mindenki csak engem bánt.

PEDELLUS (*súgva bátorítja, nagy jóakarattal*): Osztán beszélni kell... mindent, ami a szívünkben van. Néma gyermeknek anyja sem érti szavát... No, üjjünk ide... (*A bal ajtó mellett áll egy székhöz vezető s leülteti.*)

MISI: Édesanyám... nem aludtam az éjjel...

PEDELLUS (*jóakarattal sértéssel*): Hát bizony nem alszik az, akinek a lelkiismerete pásztor-kodik.

SARKADI (*elől jön a kopasz aggastyán tanár, a fegyelmi elnöke. Utána a tanári kar s végül az igazgató*): Hallatlan elvetemültség.

BAGOLY: Példátlan egy ilyen fiatal fiúnál.

IGAZGATÓ (*körülotte csoportosulnak a tanárok*): Mindent gondosan meg kell vizsgálni, uraim. Különösen azokat a szempontokat, amelyek a diák javára esnek.

BAGOLY: Nincs ilyen szempont, igazgató úr. Itt vannak a levelek, a tanuk, a rendőrségi jegyzőkönyvek a trafikban felvett ezer forintról és a megtalált tíz forint... Mi kell még?

IGAZGATÓ: Nem avatkozom a fegyelmi tanács dolgaiba, tessék végezni kötelességüket.

VALKAY: Kérem, én ezek után is felelősséget vállalok a vádlottért. Felelősnek érzem magam, mert én voltam az, aki beajánlottam őt egy úri házhoz és pedig azzal, hogy az egész Kollégiumban nem ismerek nála alkalmasabb növendéket, aki egy csintalan kisfiúra nagyobb hatással tudna lenni s jobban fel tudná ébreszteni benne az ambíciókat... A véletlenek összejátszása ellene szól. De, tessék kérem, ítélelhozatal előtt kihallgatni a vádlottat is. Ha csalódtam, levonom a konzekvenciát.

SARKADI: No hiszen ez ellen nincs semmi kifogás. Ki fogjuk hallgatni, de úgy, hogy még a lelke legfenekét is kiforgatjuk.

IGAZGATÓ: Üljenek le a nagytiszteletű és tekintetes tanár urak és szeretettel vizsgálják meg a dolgot.

MISI *(feláll előtte, elébe áll reménytelen kétségbeesésében)*: De engem jó magyar fiúnak tart igazgató úr?

IGAZGATÓ: Éppen ezt akarjuk megtudni. *(El balra.)*

(A tanárok leülnek. A hosszú zöld asztal közepén ül le Sarkadi tanár. Jobbról mellette Juhász, balról Bagoly. Valkay az asztal végén ül. Gyéres a Valkay balján.)

SARKADI: Tessék helyet foglalni, uraim... Mindnyájan ismerik a pillanatnyilag felmerült súlyos bűnügyet... a körülmények elképesztő bonyolultsága éles elmét és bölcs megfontolást igényel... Térjünk a tárgyra... Nyilas Mihály gimnáziumi negyedosztályú tanuló...

MISI *(feláll, előre jön s elszántan s mégis reménytelenül, magát kiszolgáltatta áll meg az asztal előtt)*: Négy bé.

SARKADI: Á, vagy bé?

MISI: Négy bé...

SARKADI: Tanár úr a Bé osztály főnöke?

GYÉRES: Igenis, elnök úr, én a négy bé osztályfőnöke vagyok.

SARKADI: Akkor Bé... Mért nem szólsz mingyárt?

VALKAY: Szólt, szólt.

SARKADI: Nyilas Mihály, felelj a következő kérdésekre: de figyelmeztetek, hogy becsületesen és lelkiismeretesen felelj, mert most életedről és halálodról van szó... Tehát: négy kérdéscsoportra kell válaszolnod. Első az, hogy miként bíztak meg téged azzal, hogy tegyél meg egy forintot Pósalaky úrnak a lutrin? Mikor és hol tetted meg? Milyen számok voltak azok? És mi történt a reskontóval?

MISI: Én, kérem szépen, tanár úr, ebben a kis bugyellárisban őriztem a reskontót és innen elveszett.

SARKADI: Ugyanúgye? Elveszett. Ámbár ez már a második kérdéscsoportba tartozik, de tekintve, hogy az előzmények már tisztában vannak hozva, tehát térjünk át a második kérdéscsoportra. Honnan ismered te edelényi Török Jánost, tavalyi kosztadó gazdád fiát, milyen benső barátságban voltál vele s mit ígért ő neked a reskontóért s mikor fizette ki, amit ígért?

MISI: Nekem?

SARKADI: Neked, neked! Majd fel fogom frissíteni az emlékezetet. Itt a Török János levele, hogy ő neked tíz forintot adott és te azt a mellényed felső zsebébe tetted, ahol az meg is találtatott... Hallgatás: beleegyezés; tagadás úgysis lehetetlen lévén. Harmadik kérdéscsoport:

Mi történt az ötödik osztály termében? Hányszor voltál ott dorbézolni? Hogy szólnak azok a tanárgyalázó gúnynóták? s kik vettek részt a tivornyáitokon?

VALKAY: De kollega úr!

SARKADI: Mert az a vélelem merült fel, hogy a fiú azért adta el a reskontót, - a bizonytalan nyereséget biztos haszonért, - hogy ezen erkölcstelen összejövetelekeni készpénzkiadásokhoz hozzájárulhasson.

MISI: Én nem voltam ott soha. Én nem is tudtam mostanáig, hogy az ötödik osztály termében valami szokott lenni.

SARKADI: Ugyanugyan? Negyedik kérdéscsoport. Tudomásunkra jutott, hogy te pénzeket küldözgettél. Kinek, mennyit s miből?

MISI: Kérem szépen, én nem bántottam senkit, én nem csináltam senkinek semmit.

JUHÁSZ: Ez egy haszontalan fiú, még a cipőkenőcsöt is megette.

BAGOLY (*mérges ordító*): Hol jártál lámpagyújtás után? A lányok után báméskodtál?

MISI (*álmélkodva néz*).

SARKADI: De micsoda megátalkodott fiú ez? Semmi kérdésre sem válaszol. Ez egy sötét, gonosz lélek. Ahelyett, hogy kitárná a szívét, hogy olvashassunk benne, mint egy nyitott könyvben, hallgatással tetézi bűnét? Beszélj!

BAGOLY: Milyen viszonyban voltál Doroghy Bellával?

MISI: Jóba.

BAGOLY: Hallatlan cinizmus.

MISI: Az jó lány!

BAGOLY: Jó lány? egy olyan teremtes, aki az erkölcsi romlottság olyan fertőjébe süllyedt, hogy megszökik egy sikkasztóval.

MISI: Nem igaz.

SARKADI (*csönd*): Meghazudtold a tanár urat?

MISI: A tanár úr nem tudja, amit én.

BAGOLY: Ne feleselj, te elvetemedett pernahajder. Jobb volna, ha nem adtad volna el a reskontót.

MISI: Nem adtam el!

BAGOLY: Eladtad, gazember! Ne hazudj, gazember, címeres gazember, mert úgy váglak nyakon, kibicsaklik a fejed, hogy mersz a tekintetes és nagytiszteletű tanári karnak, a Kollégium fegyelmi tanácsának a szemébe hazudni?

MISI: Nem hazudok!

JUHÁSZ: Miféle gyerek ez? Kinek a fia ez? Mi az apád? Nem hallod?

MISI: Ács.

BAGOLY: Na, meglátszik. Ezek a legrosszabbak. Mindenféle iparösspredék.

MISI (*zsebébe nyomott ököllel, összeszorított foggal farkasszemet néz*).

BAGOLY: Veszed ki a kezéd a zsebedből? Te tiszteletlen!

JUHÁSZ: Elromlott, cinikus ember.

VALKAY: Kedves kollegáim, bocsánatot kérek, de pártjára állok ennek a gyerekeknek. Ha elvetemedett volna, már régen porban fetrengene az önök lába előtt. És kérné a bocsánatot nyakrafőre. De én látom a szeméből, hogy igaza van. Tessék ötet rendesen kikérdezni, tessék alkalmat adni rá, hogy mindent elmondhasson. *(Elönti a szemét a könny.)*

SARKADI: Hagyja, kollega úr! Nem vagyunk kíváncsiak a hazudozásaira. Ez egy teljesen romlott erkölcsű karakter. Juhász és Bagoly tanár uraknak van igazuk: csak ilyen előfeltételek mellett lehetséges ez a bűnhalmazat. Fenéig romlott.

VALKAY: Ugyan kérem, mikor romlott el? Egy pillanat alatt? Negyedik éve a legjelesebb növendéke az osztálynak.

BAGOLY: Jeles, jeles. Mit ér az ész, ha nem az Isten adománya. Romlott szívvel senki sem lesz az emberiség hasznos tagja. A Kollégiumnak nem az a kötelessége, hogy jeles gazembereket adjon a hazának...

SARKADI: Még most se beszélsz, te megátalkodott?

MISI *(elfordul s halkan)*: Nekem azt mondta édesanyám, mikor idehoztak: Fiam, a Kollégiumba mégy, a jó tanár urak keze alá... úgy tiszteld őket, mint az édesapádat. Mert a tanár a szülő helyettese...

IGAZGATÓ *(szótlanul bejön, megáll, később leül a helyére az íróasztal mögött)*.

MISI: De a tanár még jobb, mint a szülő, mert a szülő azért adja ide a gyerekét, mert ő nem ért hozzá, ideje sincs és átadja a szakembereknek, akik azért élnek, hogy a gyermekek testlelkét kiképezzék. És ők belenéznek a gyermek szívébe és megértik a gyermeket és megvédik...

VALKAY: Beszélj fiam, beszélj...

MISI: Mit mondjak, tanár úr. Én azt hittem, a felnőttek jobbak, mint a gyermekek, mert a gyerek még kicsi, nem tudja mit kell cselekedni, de a felnőtt már tudja és én úgy vágytam a felnőttek közé, mint a menyországba...

IGAZGATÓ: Bátran, fiam, bátran...

MISI: Igazgató úr, én nagyon csalódtam, mert a felnőttek rosszak, kegyetlenek és csak a látszat után ítélnék... Azt kérdi tőlem Sarkadi tanár úr, hogy kinek küldözgettem én pénzt?... Hát én aznap, mikor megkaptam Pósalaky úrtól az első fizetésemet, kaptam utalványon az édesapámtól egy forintot és én azt gondoltam, hogy ők szegényebbek nálam, mert nekem van ruhám és a konviktusban jó kosztom és én hozzátettem az édesapám forintjához még egyet és kettőt küldtem nekik vissza. És én ezt a Török néninek elmondtam és Török néni mégis följelentett engem?

SARKADI: Vádaskodik?

IGAZGATÓ: Beszélj, fiam, beszélj!

MISI: Igazgató úr, én semmit se csináltam, csak azt, hogy mikor láttam, hogy Bella kisasszony meg akar szökni, akkor nem szóltam, mert a házi gazdája éppen ordított a házbér miatt és Viola kisasszony angyal, feláldozza magát és Bella kisasszony az egyetlen, aki megmentheti a családot... én bünt követtem volna el, ha megállítom, hogy ne tessék megszökni Bella kisasszony Török úrral... Igazgató úr, én rettenetesen csalódtam a felnőttekben... a felnőttek még rosszabbak, mint a gyerekek, mert a gyerekek nem tudják, mit cselekszenek, de a felnőtteknek

tudni kell... Én nem akarok többet a gyerekek közt élni! nem akarok többet a felnőttek közt élni! Én nem akarok többet debreceni diák lenni! (*Dobbant.*) Édesanyám nekem azt mondta: »Légy jó fiam, légy jó mindhalálíg«... én meg akarok halni... (*elesik*)

VALKAY ÉS GYÉRES *tanár urak felsegítik és az íróasztal előtti székre ültetik.*

VALKAY: Tanár urak, maguk kegyetlenek voltak és rosszak voltak ehhez a gyermekhez. Én ezt a gyereket jól ismertem, jól felismertem s levonom a konzekvenciát: lemondok tanári állásomról és megyek falura, papnak...

VIOLA (*beront, a pedellus nem akarja engedni*): Misi, Misi, megjött a távirat és ezer forint... Bocsánat, igazgató úr, a húgom táviratozott, megérkezett a nénémhez, a hercegnéhez és minden rendben van. (*Olvassa.*) »Misi ártatlan, Török mindent bevallott, ő csempészte a Misi zsebébe a tízforintost. Fizessétek ki Török lopását...« Misi, megváltó angyalunk...

IGAZGATÓ: Ezt a gyermeket az élet támadta meg s a kollégium kötelessége, hogy Nyilas Mihály lelkét meggyógyítsa.

VALKAY: Adják vissza neki mindazt, amit elvettek tőle. Vissza a hitét a felnőttekben, vissza hitét a jóságban... és vissza a kollégiumban, az emberi közösségben...

IGAZGATÓ: A kollégium pedig vegye át az ősigazságokat, amelyek a gyermeki szívben élnek.

VALKAY: Úgy legyen, ámen.

FÜGGÖNY.